

## Poyta kí Maji kí Marki ndàngì

### Ta-je kí dɔ Poyta kí Maji-ti kí Marki ndàngì

Njèndàngì mbete kin kí 'gə-é kì ri-é kí J̄a Marki (Knj 12:12) lé, to kí dan njéndó né-je-ti lə Jeju kí dɔgì gidi-é joo al, ngà to ɓá ɛ to madkullə† lə Piyər kí to kí káre dan dɛ kí dɔgì gidi-é joo-ti lé. Adì né-je n̄a kí Marki ndàngì m̄ɛɛ mbete-ti kin sobi dɔ Jeju lé, dow-je n̄a 'gír kí dow kí njèkɔr-é poy-é à to Piyər ya róti. Marki lé, kí n̄a rəm, dow-je kí 'to jipi-je al ɓá ɛ ndàngì mbete kin kɔ kílə-né mbɛ Poyta kí Maji kadi-dé. Beɓa ɛ un ta-je kí m̄ɛɛ Kunmindì-ti kí Low taá-taá titi kí Matiye ra-né kin bè al.

Marki tɔji Jeju kí Ngon lə Lubə rəm, ɓá kí Ngon lə dow rəm. Ẹ tɔji kí Jeju ree kɔ ra kullə kadi dow-je kí rangi rəm, kɔ kadi rɔ-é kadkare-ti kɔ kaji-dé-né rəm. Né kinlé, tò aa yéróró m̄ɛɛ mbete-ti lə Marki 10:45 kí Jeju pa ta-ti panè: «Ngon lə dow ree kɔ kadi dow-je 'ra kullə d'adi-é al, ngà ɛ ɓá ree kɔ ra kullə kadi dow-je rəm, kɔ kadi rɔ-é gangi-né dɔ dow-je n̄a rəm.»

Marki ɔr Poyta-je kí sobi dɔ koji Jeju al, ngà ɛ un kuti-é dɔkaglo-ti kí Jeju to-né dow kí tɔgì gángì, kaglo-é-ti kí J̄a kí njera dow-je batɛm tɔji-é-né dow-je, ɓá tɔl ta-é kì koy-é kagdəsi-ti, kì tɔsi kí ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ. Kì lo kɔr-é-ti kí 1-10 lé, Marki tɔji né kí Jeju ra dɔnangì Galile-ti. Kì lo kɔr-é-ti kí 11-16 lé, Marki tɔji né kí Jeju ra dɔnangì Jude-ti, kì ɓebo Jorijalɛm-ti. Ẹ to mbete kí

---

† : 1:0 1Pi 5:13

gɔʝi itə mbete Poyta-je kí sɔ kí dɔ Jeju-ti, ə né kí d'osi kagi dɔ-ti lé, to né kí Jeju ra, ə kí n̄á lé, to nékɔʝi-je.

**Kullə** lə jeju dɔnangi Galile-ti

*Mbɛ kilə lə J̄a kí njèra dow-je batɛm*

*Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; J̄a 1:19-28*

<sup>1</sup> Kəm rəbi kí Poyta kí Maji lə Jeju Kristi kí Ngon lə Lubə ulə-né gin-é ɓan: <sup>2</sup> Ndɔki Ejay kí njèpata kí ta Lubə-ti ndàngi panè:

«M̄a Lubə, m'ulə njèkilə mbɛ lə-m kete n̄ɔ-i-ti kɔɔ kadi-é ra rəbi adi-i.»

<sup>3</sup> Ndi dow ɓa diləlo-ti panè:

«'Rai go rəbi lə 'Babe!

'Rai ngan rəbi-je liə adi ɔ njururu-njururu.»

<sup>4</sup> Beɓa J̄a kí njèra dow-je batɛm tɛɛ ə ra dow-je batɛm diləlo-ti rəm, ilə mbɛ batɛm kí sɔbi dɔ kinə panjiyɔ kí maji al kɔʝi, kɔɔ kadi Lubə in̄ə-né go majal-je lə dow-je kɔʝi. <sup>5</sup> Rəmə dow-je kí dɔnangi Jude-ti, k̄i dow-je kí Jorijalɛm lay ya d'ow rɔ-é-ti ta ba Jurɔ-ti 'pa ta rəsi dɔ majal-je-ti lə-dé d'adi-é ra-dé-né batɛm. <sup>6</sup> J̄a ɔɔ kubi kí 'ra k̄i bəl jambal, dɔɔ ɓɔdi-é k̄i ndaá dɔɔ ɓɔdi, ə nékuso-é to 'bete-je k̄i toʝi kí wale. <sup>7</sup> E ilə mbɛ idə dow-je panè: «Dow kí ɔw ree go-m-ti lé, t̄ɔʝi-é itə-m n̄á, adi m'tuwə kadi m'duḡi nangi m'tuti kulə saba liə al. <sup>8</sup> M̄a m'ra-si batɛm kí mani, ngà ɛ lé, à ra-si batɛm lə Ndil kí aa njay.»

*Batɛm lə Jeju k̄i n̄á kí Sú n̄á-é*

*Mat 3:13-17; Luk 3:21-22; 4:1-13*

<sup>9</sup> Dɔkaglo-é-ti kinlé, Jeju ɔ m̄ɛɛ ɓe-ti kí Najaret̄i dɔnangi Galile-ti, ɔw adi J̄a ra-é batɛm ta ba Jurɔ-ti.

<sup>10</sup> Lok̄i Jeju tɛɛ kəm man batɛm-ti lé, ɛ oo kəm dɔr̄a tɛɛ rəm, oo Ndil kí aa njay tan̄a k̄i d̄əngɔdnda bè ɔ taá ree

isi dɔ-é-ti. <sup>11</sup> † Ɔ ndi dow b́á dɔrɔ-ti panè: «'To Ngon-m; m'ində-i dan kəm-m-ti, rɔ-m nəl-m dɔ-i-ti n̄a.» <sup>12</sup> Rəmə tajinati nè ya Ndil kí aa njay ɔsi Jeju ɔw siə diləlo-ti. <sup>13</sup> Jeju isi diləlo-ti kinlé ndɔ kɔrsɔ. Lo-é-ti kin b́á Satɔ n̄a-é-ti. Jeju isi dan dɔ-je-ti kí wale, ə malayka-je 'ree 'ra siə.

*Jeju ɔa njéndó né-je sɔ*

*Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11; Jɔ 1:35-43*

<sup>14</sup> Go-ti, loki d'uwo Jɔ kí njɛra dow-je batɛm lé, Jeju ɔw dɔnangi Galile-ti, ɔw ilə mbɛ Poyta kí Maji lə Lubə <sup>15</sup> † panè: «Dɔkaglo asi ngá, ə kɔbɛ lə Lubə ree ngɔsi. In̄əi panjiyə-si-je kí maji al kɔgi ə adi mɛɛ-si Poyta kí Maji.» <sup>16</sup> Loki Jeju ɔw njiyə k̄ go babo Galile rəmə, oo Simɔ dɛ k̄ ngonkɔ-é Andre d'ɔ d'ilə burə dan babo-ti; kɔ dɛ 'to mbɔw-je. <sup>17</sup> Beɔa Jeju idə-dé panè: «'Reei uni go-m ə m'a təl-si njésangi dow-je-ti.» <sup>18</sup> Rəmə tajinati nè ya 'tusi burə-je lə-dé d'inə ə d'un go-é. <sup>19</sup> Loki Jeju ɔti ɔw kete əbi sɛ rəmə, oo Jaki dɛ k̄ ngonkɔ-é Jɔ kí 'to ngan lə Jebede, d'isi mɛɛ tɔ-ti d'isi 'raki burə-je lə-dé. <sup>20</sup> Tajinati nè ya Jeju ɔa-dé. Beɔa dɛ 'tusi bɔbi-dé Jebede d'inə-é mɛɛ tɔ-ti k̄ ngannjékullə-je lə-dé, ə d'un go Jeju.

*Jeju k̄ dow kí ndil kí maji al ra-é*

*Mat 8:14-17; Luk 4:31-37; Knj 10:38*

<sup>21</sup> Jeju dɛ k̄ njéndó né-je liə d'ɔw mɛɛ bɛ-ti kí Kapɛrnayim. Beɔa ndɔ taakoo-ti lə jipi-je lé, ɛ ɔw kəykəwnɔ-ti lə-dé ndó-dé né. <sup>22</sup> † Dow-je kí d'oo néndó liə lé, néndó liə ɔr ndil-dé. Kɔ ɛ ndó né kəm dow kí ɔw k̄ tɔgi b̄i ndó né titi njéndó dow-je ndukun-je al. <sup>23</sup> Mɛɛ kəykəwnɔ-ti lə jipi-je lé, dingəm káre b̄é kí ndil

† 1:11 1:11 Mat 3:17; 12:18; Mar 9:7; Luk 3:22 † 1:15 1:15 Mat 3:2 † 1:22 1:22 Mat 7:28,29

kí maji al ra-é isi-ti nɔɔ ɔ ur kəə panè: <sup>24</sup> «I Jeju dow kí Najareti lé, ri bá 'ndigi rɔ-ji-ti wa? 'Ree kɔɔ tuji-ji wa? Mə m'gə-i maji: 'To Njèkaa njay lə Lubə.» <sup>25</sup> Jeju ndangi-é panè: «'Uti ta-i ɔ 'tɛɛ kɔgi mɛɛ dingəm-ti kinlé.» <sup>26</sup> Ndil kí maji al lé, ndɔr dingəm lé mir-mir, tur kəə boy-boy, ində-né lo tɛɛ mɛɛ-é-ti kɔgi. <sup>27</sup> Né kinlé ɔr ndil dow-je lay adi 'dɔji-na ta 'panè: «Kay! Kin to ri bá tana bè? Néndó kí ɔw kɔ tɔgi tana bè kinlé, to néndó kí sigi. Dow kinlé, ndil-je kí maji al kàrè ɛ ndangi-dé adi 'təl rɔ-dé go-é-ti rəm lé ya.» <sup>28</sup> Beba tajinati nè bè ya dow-je d'oo poy Jeju kɔ go lo-je lay kí dɔnangi Galile-ti.

*Ta lə Jeju kɔ njémɔy-je kí gay-gay*

*Mat 8:14-17; Luk 4:38-41*

<sup>29</sup> Loki dɛ d'ində lo 'tɛɛ kəykəwna-ti lə jipi-je lé, Jeju dɛ kɔ Jaki kɔ Jə d'ow mɛɛ kəy-ti lə Simɔ dɛ kɔ Andre. <sup>30</sup> Rəmə məm Simɔ kí dené tɔ mɔy nangi dɔ tirə-ti. Mɔy 'ningó bá ilə-é nangi adi rɔ-é tungə pil-pil. Beba tajinati nè ya 'pa ta liə d'adi Jeju; <sup>31</sup> adi Jeju ɔti ɔw rɔ-é-ti uwə ji-é adi-é j taá. Rəmə mɔy 'ningó lé inə-é adi-é j taá oo go-dé kɔ nékuso. <sup>32</sup> Ta losɔɔ biri, kí kàdɔ ur lé, dow-je d'uti njémɔy-je lay, kɔ dɛ kí ndil-je kí maji al 'ra-dé, 'ree sə-dé rɔ Jeju-ti. <sup>33</sup> Dow-je lay kí mɛɛ bebo-ti ya kəwna takəy-ti kí Jeju isi-ti. <sup>34</sup> Jeju adi lapiya dow-je nɔ kí mɔy-je kí gay-gay ulə kəm-dé ndoo rəm, tubə ndil-je kí maji al nɔ dɔ dow-je-ti tɔ. Ngà ɛ adi ndil-je kí maji al lé 'pa ta al, kɔ dɛ 'gə-é lay.

*Jeju ɔw go lo-je-ti kí dɔnangi Galile-ti*

*Luk 4:42-44*

<sup>35</sup> Taginlo-ti, loki lo tijə lay al bəy ya, Jeju tɛɛ kəy ɔw diləlo-ti, ɔw pa ta kɔ Lubə. <sup>36</sup> Simɔ dɛ kɔ madi-é-je d'ow 'ndole-é. <sup>37</sup> Beba loki dɛ d'ingə-é lé, d'idə-é

'panè: «Dow-je lay ya d'ow 'sangi-i.» <sup>38</sup> Rəmə Jeju təl idə-dé panè: «Adi j'owi lo-je-ti kí rangi nganbe-je-ti kí tò ngosi-ngosi, kɔɔ kadi m'ow m'ilə mbɛ Poyta kí Maji-ti tɔ. Kɔɔtalə ɛ kin ɔ́a m'ree kɔɔ.» <sup>39</sup> †Beɔa Jeju ɔw k̀i lo-je lay kí dɔnangi Galile-ti ilə mbɛ Poyta kí Maji mɛɛ kəykwəna-je-ti lə jipi-je rəm, ɔ́a tubə ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti rəm tɔ.

*Jeju adi banji ur rɔ dow-ti*

*Mat 8:1-4; Luk 5:12-16; 17:12-19*

<sup>40</sup> Njèbanji káre bè ree rɔ Jeju-ti, tɔsi məkəji-é nangi ǹɔ-é-ti, ra-é kɔgri panè: «Kinə 'ndigi lé, 'a kadi banji lə-m kin ur kadi m'aa njay kare.» <sup>41</sup> Beɔa Jeju oo kəmtondoo liə, ulə ji-é ɔɔi-né rɔ-é ɔ́a panè: «M'ndigi dɔ-ti sə-i. Kadi banji lə-i ur!» <sup>42</sup> Rəmə tajinati nè ya banji lé ur adi rɔ-é təl aa njay. <sup>43</sup> Jeju ndangi-é ə tajinati nè ya tubə-é go-é-ti <sup>44</sup> panè: «'Oo maji nè 'a k̀i kɔw pa ta-é kadi dow oo, ngà 'ow 'toji rɔ-i njègugnə lə Lubə, ə 'adi né kɔɔ məsi kilə kí sɔbi dɔ kaa rɔ lə-i titi kí ndukun lə Moiyiji pa-né. Bè kɔɔ kadi dow-je lay 'gə kí banji kí rɔ-i-ti lé ur ngá.» <sup>45</sup> Ngà loki dowbé kinlé ɔ́ti ɔw rəmə, ɛ ɔw pa ta lə né kí Jeju ra siə ilə-né mbɛ k̀i lo lay sar adi Jeju asi kadi toji rɔ-é mɛɛ ɔbeo-ti al. Ɛ njiyə-né k̀i nganglo-nganglo, isi ngərəngi-ngərəngi k̀i dow-je. Bè ya kàrè dow-je d'ɔ k̀i lo-lo ya 'ree rɔ-é-ti.

## 2

*Jeju k̀i njèjakoy mburuki*

*Mat 9:1-8; Luk 5:17-26*

<sup>1</sup> Mɛɛ ndɔ-je-ti kí rangi go-ti lé, Jeju təl ree Kapərnayim-ti. ə dow-je d'oo kí Jeju isi kəy nè. <sup>2</sup> Beɔa kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'kəw-nə dɔ-é-ti, d'un lo

† 1:39 1:39 Mat 4:23; 9:35

lati-lati adi lo kí takøy-ti kàrè nà y al. Jeju idə-dé ta lə Lubə. <sup>3</sup> Dow-je sɔ d'un dow kí rɔ-é oy mburuki 'ree siə rɔ-é-ti. <sup>4</sup> Ngà kosi dow-je kí 'n̄a kinlé ra adi lo kɔw siə rɔ Jeju-ti goto. Beba de d'al 'nginə jam kəy 'sɔbi-né dɔ lo kí Jeju isi-ti ə d'un njèrɔkoy mburuki lé k̄i tuwə tɔ-é, d'ulə-é k̄i kəm bole jamkəy go Jeju-ti. <sup>5</sup> Lok̄i Jeju oo kadmɛɛ lə-dé bə rəmə, idə njèrɔkoy mburuki lé panè: «Ngon-m! Majal-je lə-i toki kinə go-é kɔgi.» <sup>6</sup> Lo-é-ti kinlé, dow-je kí dan-ti-je kí 'to njéndó dow-je ndukun-je d'isi nɔɔ tɔ; ə 'ḡir ta mɛɛ-dé-ti 'panè: <sup>7</sup> «Kdɔ ri b̄a dow kanlé pa ta kí bə kin wa? To ta kɔbi b̄a ɛ pa dɔ Lubə-ti tin. N̄a b̄a asi kinə go majal-je lə dow-je kɔgi wa? Lubə ya k̄i kár-é asi.» <sup>8</sup> Tajinati nè ya Jeju gə tagir-je kí mɛɛ-dé-ti adi idə-dé panè: «Kdɔ ri b̄a ɔwi k̄i tagir-je kí bə kin mɛɛ-si-ti wa? <sup>9</sup> Kidə njèrɔkoy mburuki panè: “Majal-je lə-i toki kinə go-é kɔgi” lé b̄a tɔ b̄əl n̄a əse, kidə-é panè: “I taá 'un tuwə lə-i ə 'n̄jiy b̄a tɔ b̄əl n̄a wa?”» <sup>10</sup> Maji! M'a kɔji-si kadi 'ḡei kí Ngon lə dow lé ɔw k̄i tɔgi dɔnangi-ti nè, kdɔ kinə-né go majal-je lə dow-je kɔgi. <sup>11</sup> Beba Jeju təl idə njèrɔkoy mburuki lé panè: M'un ndu m'adi-i m'panè: «I taá, 'un tuwə lə-i ə 'ɔw b̄ee lə-i.» <sup>12</sup> Rəmə tajinati nè ya njèrɔkoy mburuki lé ɔsi nangi i taá, un tuwə tɔ-é, ɔti takəm dow-je-ti lay adi ɔr ndil-dé adi d'ɔsi-né gaji Lubə 'panè: «J'oo né kí tanə bə kin nja káre al.»

*Ba kí Jeju ba Lebi*

*Mat 9:9-13; Luk 5:27-32*

<sup>13</sup> Jeju təl ɔw gogi ta babo-ti kí Galile. Kosi dow-je lay d'ɔw go-é-ti adi ɛ isi ndó-dé né. <sup>14</sup> Lok̄i isi dəə rəmə, ɛ oo Lebi kí ngon lə Alpe isi lo taa lambo-je-ti ə idə-é panè: «'Un go-m.» Beba Lebi i taá ə un go-é. <sup>15</sup> Go-ti, Jeju ɔw mɛɛ kəy-ti lə Lebi, isi ta nékuso-ti nati k̄i dow-je

na kí 'to njétaalambo-je, kà njéramajal-je, kà njéndó né-je liə; kɔɔ dow-je na ya d'un go-é. <sup>16</sup> Loki njéndó dow-je ndukun-je kí 'to kí dan Parisi-je-ti\* d'oo kí Jeju isi uso né nati kà njétaalambo-je, kà njéramajal-je lé, 'pa kà njéndó né-je liə 'panè: Kɔɔ ri bá e uso né nati kà njétaalambo-je kà njéramajal-je kin wa? <sup>17</sup> Jeju oo ta lə-dé lé, adi pa sə-dé panè: «Dow-je kí rɔ-dé tò kà lapiya kare lé d'ow ndoo dɔktor al, ngà njémɔy-je bá d'ow ndoo-é. Ma lé, njéra né-je kí njururu bá m'ree kɔɔ ba-dé al, ngà m'ree kɔɔ njéramajal-je.»

*Néndó lə* Jeju kà nékoŋe lə Parisi-je ɔw nati al

*Mat 9:14-17; Luk 5:33-39*

<sup>18</sup> Njéndó né-je lə Ja de kà Parisi-je lé d'un dɔkaglo madi d'ɔgi-né rɔ-dé nékuso kà man kay. Beba dow-je 'ree rɔ Jeju-ti 'dɔji-é 'panè: «Kɔɔ ri bá njéndó né-je lə Ja de kà njéndó né-je lə Parisi-je d'ɔgi rɔ-dé nékuso kà man kay, ngà i rəmə, njéndó né-je lə-i d'ɔgi rɔ-dé nékuso kà man kay al wa?» <sup>19</sup> Ngá bá Jeju ilə-dé-ti panè: «Dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti kí lo taana-ti lé, d'a kɔgi rɔ-dé nékuso kà man kay dɔkaglo-ti kí njétaa dené sigi isi-né sə-dé nati nè wa? Dɔkaglo-ti kí njétaa dené sigi isi-né sə-dé nati nè bəy kinlé, d'a kɔgi rɔ-dé nékuso kà man kay al ya sar. <sup>20</sup> Ngà ndɔ-je ɔw ree nɔɔ lé, d'a kun njétaa dené sigi lé ta-dé-ti kɔgi; rəmə meɛ ndɔ-é-je-ti kinlé bá d'a kɔgi rɔ-dé nékuso kà man kay bəy.» <sup>21</sup> Dow à kun takubi kí sigi kɔɔ kilə-né kəm ndisi kubi al; bin al rəmə takubi kí sigi lé, à kuwə dɔgangi ndisi kubi lé wuktu kɔr ə à ra kadi kəm kubi kí mbuti lé tò wororo ta madi-é-ti ya bəy. <sup>22</sup> Rəm bá dow à tur yibi nduu kí sigi meɛ

\* 2:16 2:16 Parisi-je, 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi ngà na.

mbundaá-je-ti kí low al. Bin al rəmə yibi nduu kí sigi lé à ra kadì mbundaá-je kí low lé riyə əkté-əkté, rəmə yibi nduu kí sigi lé à tuji rəm, b́á mbundaá kí low lé kàrè à tuji rəm tɔ; ngà tò kɔɔ kadì dow tur yibi nduu kí sigi m̩ɛɛ mbundaá-ti kí sigi ya tɔ b̩ane.

*Ta kí dɔ ndɔ taakoo-ti*

*Mat 12:1-8; Luk 6:1-5*

<sup>23</sup> Ndɔ káre b̩è, Jeju njiyə m̩ɛɛ ndɔr gem̩ɛ-je-ti kɔɔ kində gangi ndɔ taakoo-ti lə jipi-je rəmə, njéndó né-je liə 'puy dɔ gem̩ɛ d'uso taá-taá. <sup>24</sup> Beba Parisi-je 'ree 'pa k̩i Jeju 'panè: «'Oo b̩è! Kɔɔ ri b́á njéndó né-je lə-i 'ra né k̩i to tó-é al kadì dow ra ndɔ taakoo-ti wa?» <sup>25</sup> Jeju ilə-dé-ti panè: «Né k̩i ndɔk̩i Dabidi ra kaglo-ti liə, lok̩i nékuso goto adi b̩o ra-dé k̩i dow-je liə lé səi 'ndói ta-é m̩ɛɛ mbete-ti k̩i aa njay al ya sar wa? <sup>26</sup> E̩ ɔw m̩ɛɛ k̩y̩kubi-ti† lə Lubə, uso mb̩ə k̩i 'ree-né n̩ɔ Lubə-ti dɔkaglo-ti k̩i Abiyatar b́á to-né burə dɔ njégugné-je lə Lubə; ə tò kadì njégugné-je lə Lubə ya par b́á d'a kuso mb̩ə-é kinlé, ya ngà Dabidi ɔw mbing adi dow-je liə d'uso tɔ.» <sup>27</sup> Jeju pa sə-dé b̩əy panè: «Ndɔ taakoo b́á tò kɔɔ ta lə dow b̩i 'ra dow kɔɔ ta lə ndɔ taakoo al. <sup>28</sup> Adì Ngon lə dow lé ya to 'b̩a ndɔ taakoo.»

### 3

*Ta lə dow k̩i ji-é oy*

*Mat 12:9-14; Luk 6:6-11*

<sup>1</sup> Go-ti, Jeju təl ɔw m̩ɛɛ k̩y̩kəwn̩a-ti lə jipi-je lé, rəmə dingəm káre b̩è k̩i ji-é oy mburuki isi m̩ɛɛ k̩y̩kəwn̩a-ti lé n̩ɔɔ. <sup>2</sup> Beba dow-je k̩i d'isi m̩ɛɛ k̩y̩kəwn̩a-ti kinlé, d'adi kəm-dé tò dɔ Jeju-ti gérérə

† 2:26 2:26 1Sa 21:1-5; 2Sa 15:35;

kɔɔ kadi d'oo, é kinə adi lapiya njèmɔy kin ndo taakoo-ti rəmə je to kəm rəbi kí kadi n'iləi-né ta dɔ-é-ti. <sup>3</sup> Jeju idə dingəm kí njèjikoy lé panè: «I taá ə 'ree danə nè.» <sup>4</sup> Go-ti, ɛ dəji-dé panè: «Né kí rá b́á to tó-é kadi dow ra ndo taakoo-ti wa? Ra maji k̀i dow b́á to tó-é əse ra siə maji al b́á to tó-é wa? Kaji dow b́á to tó-é əse tɔl-é b́á to tó-é wa?» Ngà dɛ d'ilə-ti al. <sup>5</sup> Beba wɔngi ra Jeju dɔ-dé-ti lay, adi oo-dé jər-jər rəm, rɔ-é ati-é kanana kɔɔ ta lə mɛɛndə lə-dé rəm. Go-ti, ɛ idə dingəm kí njèjikoy lé panè: «'Surə ji-i.» Loki ɛ surə ji-é lé ya rəmə, ji-é lé təl t̀ò maji gogi. <sup>6</sup> Tajinati nè ya Parisi-je lé, d'ində lo 'tɛɛ kəykəwna-ti, d'ɔw d'ingə-nə k̀i dow-je lə Erodi d'ɔji-nə ta dɔ kəm rəbi-ti kí kadi n'toli-né Jeju.

#### Ta lə Jeju k̀i kosi dow-je

<sup>7</sup> Jeju dɛ k̀i njéndó né-je liə d'ɔr rɔ-dé d'ɔw ta babo Galile-ti. Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'ɪ dɔnangi Galile-ti 'ree d'un go-é. <sup>8</sup> Dɛ kí dan-ti-je d'ɪ dɔnangi Jude-ti, k̀i bebo Jorijaləm-ti, k̀i dɔnangi Idume-ti, k̀i gidí ba Jurde-ti, k̀i go lo-je-ti kí dɔnangi Tir-ti k̀i dɔnangi Sidɔ-ti. Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí d'oo poy né-je kí Jeju ra ra kinlé 'ree rɔ-é-ti. <sup>9</sup> †Beba Jeju idə njéndó né-je liə kadi 'sangi ngon t̀ò d'adi-n'è, kɔɔ kadi kosi dow-je 'mbore-n'è yó-je k̀i nè-je al. <sup>10</sup> Ə kadi kí Jeju adi lapiya dow-je n̄a kinlé ra adi dow-je lay ya kí mɔy ra-dé, d'ay-nə miriri-miriri k̀i rɔ-é-ti kadi d'ɔdi rɔ-é. <sup>11</sup> Ndil-je kí maji al k̀àrè loki dɛ d'oo Jeju lé, 'səbi takəm-dé nangi ǹɔ-é-ti, 'tur kəə boy-boy 'panè: «'To Ngon lə Lubə.» <sup>12</sup> Ngà Jeju ndangi-dé, kəngi-dé-né kəngi-kəngi kadi 'ndogi dɔ-n'è-ti al.

† 3:9 3:9 Mar 4:1; Luk 5:1-3

*Njékowkulə-je lə Jeju kí dɔgi gidi-é joo*

*Mat 10:1-4; Luk 6:12-16*

<sup>13</sup> Go-ti, Jeju al dɔ mbal-ti ə ɓa dow-je kí ɛ ndigi ɓa-dé adi 'ree rɔ-é-ti. <sup>14</sup> Beɓa ɛ mbəti-dé dɔgi gidi-é joo\*, kɔ kadi 'njiyə siə <sup>15</sup> ə ulə-dé adi d'ilə mbɛ Poyta kí Maji rəm, adi-dé tɔgi kadi 'tubə-né ndil-je kí maji al kɔgi rəm tɔ. <sup>16</sup> Ɔ mbəti-dé dɔgi gidi-é joo adi to: Simɔ kí Jeju ɓa-é Piyər rəm, <sup>17</sup> Jaki kí ngon lə Jebede rəm, Ja kí ngonkɔ Jaki kí Jeju ɓa-dé «Buwanɛrɛsi» ə kɔr mɛɛ-é to «ngan lə ndangi-ndi», <sup>18</sup> kɔ Andre, kɔ Pilipi, kɔ Batlemi, kɔ Matiye, kɔ Tomasi, kɔ Jaki kí to ngon lə Alpe, kɔ Tade, kɔ Simɔ kí to dow kí ta ɓe liə to-é, <sup>19</sup> ɓá Judasi Iskariyoti kí ɛ ɓá à to njəkun dɔ Jeju lé tɔ.

*Noji Jeju-je 'ree kadi d'ɔr-é ta kosi dow-je-ti d'ɔw siə*

<sup>20</sup> Go-ti, Jeju kɔ njéndó né-je 'təl 'ree takəy-ti gogi rəmə, kosi dow-je 'təl 'ree 'kəwnə dɔ-é-ti sar ya adi lo kadi d'ingə mbunə lo d'uso-né né kàrè goto. <sup>21</sup> Lokɔ poy-é ree usi mbi noji-é-je-ti lé, dɛ d'i d'usi dɔ rəbi-ti kadi 'ree d'ɔw siə rɔ-dé-ti; kɔ dɛ 'panè: «Dɔ-é maji al.»

*Dow-je 'panè Jeju ɔw kɔ tɔgi lə Beljebul*

*Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10*

<sup>22</sup> †Njéndó dow-je ndukun-je kí d'ij Jorijalɛm 'ree 'panè: «Jeju ɔw kɔ Beljebul† mɛɛ-é-ti», adi «to 'boy lə ndil-je kí maji al ɓá adi-é tɔgi tubə-né ndil-je kí maji al.» <sup>23</sup> Beɓa Jeju ɓa-dé rɔ-é-ti ə un gosta pa-né sə-dé panè: «Satə à kasi tubə Satə ban ɓəy wa? <sup>24</sup> Kinə kɔɓe kí káre-rè ya dow-je kí mɛɛ-é-ti 'gangi-nə d'osi-nə kɔ ta lé, kɔɓe-é à

\* <sup>3:14</sup> <sup>3:14</sup> Mɛɛ mbete-je-ti kí nǎ-je kí 'ndangi kɔ ji-dé kɔ ta grɛki lé à kingə-ti kí 'panè: 'Ba-dé njékowkulə-je. † <sup>3:22</sup> <sup>3:22</sup> Mat 9:34; 10:25 † <sup>3:22</sup> <sup>3:22</sup> Satə ɓá 'ɓa-é Beljebul.

kā lo kā-é-ti gərərə al. <sup>25</sup> Ə kinə kəy kí káre-rè ya dow-je kí m̧ȩ-é-ti 'gángi-ņa d'ɔsi-ņa k̀i ta lé, dowbé-je d'a kisi gərərə al rəm. <sup>26</sup> Ə kinə Saţa ya rɔ k̀i rɔ-é rəmə, to ɛ ya gángi rɔ-é adi ɛ à kisi gərərə al. Bè kinlé, to kɔbe liə ya ində ngangí-é ngá tin. <sup>27</sup> Kinə dow uwə njètógi tó-é njim-njim al lé, dowbé à kasi kur m̧ȩ kəy-ti lə njètógi kin kɔ kəə nékingə-é al. À tó-é njim-njim bəy b́a à kow m̧ȩ kəy-ti kɔ kəə nékingə-é. <sup>28</sup> Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí majal-je lay ya kí dow-je d'isi 'ra, k̀i takɔbi-je lay kí d'isi 'pa lé, à toki kinə go-é kɔgi kadi-dé. <sup>29</sup> †Ngà dow kí rá-rá kí pa ta kɔbi k̀i Ndil kí aa njay lé, à toki kinə go-é kɔgi kadi-é nda al. Ta lə majal kí tò sartagangi uwə dɔ-é.» <sup>30</sup> Jeju pa sə-dé ta kinlé bè kɔ ḑe 'panè: «E ɔw k̀i ndil kí maji al m̧ȩ-é-ti.»

*Kɔ Jeju ḑe k̀i ngankɔ Jeju-je*

*Mat 12:46-50; Luk 8:19-21*

<sup>31</sup> Kɔ Jeju ḑe k̀i ngankɔ Jeju-je 'ree d'a takəy-ti, d'ulə kulə kadi 'ba-é d'adi-dé. <sup>32</sup> Kosi dow-je d'isi nangi ŗipi-ŗipi d'ilə-ņa 'gəə dɔ Jeju sipi b́a d'idə-é 'panè: «'Oo! Kɔ-i k̀i ngankɔ-i-je [k̀i kɔnan-i-je]‡ d'a ndaa-ti d'a 'sangi-i.» <sup>33</sup> Jeju ilə-dé-ti panè: «Ná-je b́a 'to kɔ-m-je k̀i ngankɔ-m-je wa?» <sup>34</sup> Go-ti, ɛ un kəm-é oo-né kosi dow-je kí d'isi nangi 'gəə dɔ-é lé ngá b́a panè: «Yən! Kɔ-m-je k̀i ngankɔ-m-je ən. <sup>35</sup> Kɔ dow kí ra né kí m̧ȩ Lubə ndigi kin b́a to ngonkɔ-m, əse to kɔnan-m, əse to kɔ-m.»

† 3:29 3:29 Luk 12:10 ‡ 3:32 3:32 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [ ... ] goto m̧ȩ mbete-je-ti kí dɔsay kí dan-ti-je kí 'ndàngi k̀i ji-dé k̀i ta gŗeki.

## 4

*Gosta kí* do njèkilø ko-ti

*Mat 13:1-9; Luk 8:4-8*

<sup>1</sup> †Jeju isi ndó né dow-je ta babo-ti. Kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'ree d'ilø-ṅá 'gəə do-é sipi adi e al isi meə tò-ti dan babo-ti. Ngà kosi dow-je lé bá d'a ngangí ba-ti ðingi-ðingi. <sup>2</sup> Jeju un gosta-je bá ndó-dé-né né-je ṅá ə pa sə-dé ta meə néndó-ti liə lé panè: <sup>3</sup> «Ooi! Njèndor ow kdo kilø ko. <sup>4</sup> Loki a ilø ko lé, kaa né kí dan-ti-je tusi do rəbi-ti adi yəl-je 'ree 'tú ló-ló. <sup>5</sup> Kaa né kí ṅá-je tusi do ər-je-ti, lo-ti kí nangi ṅá-ti al; rəmə kubə bá ubə kalangi, kdo nangi ndəə do-ti al. <sup>6</sup> Ngà loki kàdì ree osi do-ti lé, ndole ə tuti kurum, kdo njirə-é ow nangi ṅá al. <sup>7</sup> Kaa né kí dan-ti-je tusi dan kun-je-ti; loki kun tɔgi lé, ɔ rɔ do-ti gógógó adi ko-é ində al. <sup>8</sup> Kaa né kí ṅá-je tusi nangi-ti kí maji, adi tɔgi or do-é maji. Beba do-é kí dan-ti-je kaa-é ra-ti kormutə-je, e kí kaa-é ra-ti kormekə-je, e kí ra-ti bu-je.» <sup>9</sup> Go-ti, Jeju panè: «Dow kí mbi-é tò nɔɔ kdo kadi oo-né ta rəmə, kadi oo ta kinlé.»

*Kdo* ri bá Jeju un gosta-je bá pa-né ta wa?

*Mat 13:10-17; Luk 8:9-10*

<sup>10</sup> Loki Jeju or rɔ-é rɔ kosi dow-je-ti a say sə-dé rəmə, dow-je kí 'gəə do-é kì de kí dɔgi gidì-é joo 'ree 'dəji-é ta do gosta-je-ti lé. <sup>11</sup> Beba e idə-dé panè: «Səi lé, né kí tò lo buɔɔ-é-ti sɔbi do kɔbe lə Lubə lé toki tɛɛ kì do-é kadi-si; ngà de kí ndaa-ti lé, né-je lay ya toki kidə-dé kì gosta-gosta.»

<sup>12</sup> «Kdo kadi lé d'oo lo maji ya kàrè, d'oo kì koo ya ndə bè rəm, Bá lé d'oo ta maji ya kàrè rəmə, 'gə meə-é al rəm, Nè d'a kì kiṅə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi

† 4:1 4:1 Luk 5:1-3

Kadi Lubə ɿ ɿnə-né go majal-je lə-dé kɔgi.\* »

*Kormɛɛ gosta kí dɔ njèkilə ko-ti*

*Mat 13:18-23; Luk 8:11-15*

<sup>13</sup> Jeju təl idə-dé bəy panè: «Gosta kin ya 'gəi mɛɛ-é al bè lé, ndəgi gosta-je lay kinlé a rai ban b́a a gəi mɛɛ-é wa? <sup>14</sup> Njèkilə ko lé, to njèkilə mbɛ ta lə Lubə. <sup>15</sup> Dɔ rəbi kí kaa né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ya rəmə, tajinati nè ya Sata ree ɔr ta lé mɛɛ-dé-ti kɔgi. <sup>16</sup> Bè ya tɔ, nangi ər kí kaa né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə rəmə 'taa kalangi k̀ rɔnəl. <sup>17</sup> Ngà ta kinlé ulə njirə mɛɛ-dé-ti al; adi d'á dɔ-ti kaglo n̄a al. Bəba loki k̀-je kí dum nati əse kulə kəm ndoo kɔ ta lə Lubə tɛɛ dɔ-dé-ti rəmə, kalangi bè ya dɛ 'tusi kadmɛɛ lə-dé d'ɿnə kɔgi. <sup>18</sup> Dan kun-je kí kaa né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ya, <sup>19</sup> ngà go-ti rəmə, mɛɛ k̄ kákáké kɔ né-je kí dɔnangi-ti nè, k̀ bɔ nékingə-je, k̀ bɔ né-je kí gay-gay uti dɔ ta lé adi kandi-é goto. <sup>20</sup> Nangi kí maji kí kaa né tusi-ti lé, to dɛ kí d'oo ta lə Lubə ə 'ndigi dɔ-ti adi kandi-é t̀; bəba dɔ-é kí dan-ti-je kandi-é ra-ti kɔrmutə-je, ɛ́ kí kandi-é ra-ti kɔrmeke-je, ɛ́ kí kandi-é ra-ti bu-je.»

*Gosta kí dɔ lampi-ti*

*Luk 8:16-18*

<sup>21</sup> †Jeju təl idə-dé bəy panè: «Se lampi lé, dow à jəbi ngó dɔ-ti wa? əse à kində gin t̄irə-ti wa? À n̄a kagnāa lampi-ti taá ya al wa? <sup>22</sup> †Kɔ né kí dow bɔyɔ kí à ree t̀ ndaa-ti rəsi al ya goto rəm, b́a né kí ra k̀ gidi ngəy kí à toki tɛɛ-né ndaa-ti rəsi al k̀rè goto rəm tɔ. <sup>23</sup> Kinə dow

\* 4:12 4:12 Eja 6:9; J̄a 12:39-41; Knj 28:26-28; Rɔm 11:8 † 4:21 4:21 Mat 5:15; Luk 11:33 † 4:22 4:22 Mat 10:26; Luk 12:2

kí mbi-é tò kadi oo-né ta rəmə, kadi oo.» <sup>24</sup> †Jeju təl idə-dé bəy panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-ti sɔbi dɔ ta-je kí ooi. Né kí 'mbɔji-né né adi dow kinlé, ɛ ya d'a təl mbɔji-né né kadi-si rəm, bá d'a təl kungi kí rangi dɔ-ti kadi-si ya bəy rəm. <sup>25</sup> †Kdɔ dow kí né tò ji-é-ti bá d'a kadi-é kí rangi dɔ-ti; ngà dow kí né goto ji-é-ti lé, kí ji-é-ti ya kàrè d'a taa.»

*Ta kí sɔbi dɔ ko né*

<sup>26</sup> Jeju təl idə-dé bəy panè: «Kɔbe lə Lubə lé tò titi-nə kɪ ta lə dow kí tɛɛ ɔw ilə ko mɛɛ ndɔr-ti liə bə; <sup>27</sup> lé dowbé tò bi əse isi kəm ndɔɔ-je kada-je kàrè ko né lé, ubə rəm, tɔgi rəm, bi ɛ gə lo-é al ngá. <sup>28</sup> Nangi ya adi ko né-é ubə; dɔsəy to mbi ko, go-ti ɔr dɔ-é ə kandi gemɛ kí maji ində dɔ-ti; <sup>29</sup> ə loki kaa-é ɔr maji rəmə, kalangi bə ya d'un ngɔrɔngi d'ijə-né. Kdɔtalə nəy kijə ko asi ngá.»

*Gosta kí sɔbi dɔ kaa kɔl*

*Mat 13:31-32; Luk 13:18-19*

<sup>30</sup> Jeju pa bəy panè: «Ri bá j'a kɔji-né kɔbe lə Lubə wa? Gosta kí ban bá j'a kuni tɔji-né kɔbe lə Lubə wa? <sup>31</sup> Kɔbe lə Lubə lé, titi-nə kɪ kaa kɔl kí to kaa né kí tò ngon-é ndɛ bə itə kaa né-je lay kí dɔnangi-ti nè kí dow-je 'dubi. <sup>32</sup> Ngà loki dow dubi lé, ɛ tɔgi itə kagi-je lay kí mɛɛ ndɔr-ti, adi balkəm-é-je boy sar tugə ndil, adi yəl-je kí 'nar taá 'ra kəy-dé-ti.» <sup>33</sup> Jeju ndó dow-je ta lə Lubə kɪ gosta-je kí bə kin nə-nə kɪ gangi-é kí d'asi kadi 'gə-né mɛɛ ta liə. <sup>34</sup> Néndó liə kí nal gosta goto; ngà loki ɛ ɔr rɔ-é isi kɪ kár-é kɪ njéndó né-je liə lé, ɛ ɔr mɛɛ gosta-je lé lay adi-dé.

† 4:24 4:24 Mat 7:2; Luk 6:38 † 4:25 4:25 Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

*Jeju ndángi yólbo*

*Mat 8:23-27; Luk 8:22-25*

<sup>35</sup> M̄ēē ndo-é-ti kinlé ya, losolo biriri rəmə, Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Adi j'gangi babo j'owi turə.»  
<sup>36</sup> Beba njéndó né-je 'tusi kosi dow-je d'in̄ə-dé ə tò kí Jeju isi m̄ēē-é-ti lé ya de d'ɔti d'ow-né siə. Tò-je kí rangi tò ngosi kàdì tò-ti kí Jeju isi-ti lé tɔ. <sup>37</sup> Ya rəmə, yólbo ulə mbj-mbj, ə pungum man ɔsi tò yó-je kɪ né-je adi man ɔw m̄ēē tò-ti mbing n̄ay n̄a al kadì man rusi m̄ēē tò. <sup>38</sup> ə Jeju gəti do-é kɪ n̄egəti do m̄ongɪ tò-ti ə tò tò bi. Beba njéndó né-je liə 'ndəl-é d'idə-é 'panè: «Njéndó dow-je né! Ko-ji kí isi tɔɔ kinlé 'usi-i-ti al wa?» <sup>39</sup> Loki Jeju t̄ēē kəm-é rəmə, ē ndángi yólbo lé, ə təl pa kɪ babo panè: «'Adi lo tò ndingɪ! Asi bè!» Rəmə gin yólbo lé gangi adi lo təl tò ndingɪ. <sup>40</sup> Go-ti, ē pa sə-dé panè: «'Bəli n̄a bè kdo ri wa? 'Adi m̄ēē-si al b̄əy wa?» <sup>41</sup> Bəl ində bandi-dé gangi adi 'pa-n̄a ta dan-dé-ti 'panè: «Kay! Dow kanlé to dow kí ban ya b̄á yól-je kɪ babo-je kàrè 'təl rɔ-dé go ta-ti liə bè wa?»

## 5

*Jeju tubə ndil-je kí maji al do dow-ti*

*Mat 8:28-34; Luk 8:26-39*

<sup>1</sup> Jeju de kɪ njéndó né-je liə 'gangi babo d'ow kəl-é kí n̄u-ti donangi Gerasa-ti. <sup>2</sup> Loki Jeju j̄ m̄ēē tò-ti ur nangi bè ya rəmə, dingəm káre kí ndil-je kí maji al 'ra-é t̄ēē dan b̄adi-je-ti ree rɔ-é-ti. <sup>3</sup> Dingəm-é lé, do b̄adi-je b̄á to lo kisi-é ə dow kí asi kilə-é sil ya goto. <sup>4</sup> Taá-taá ya d'ulə ngowla nja-é-ti b̄á d'ilə-é-né sil, ngà taá-taá ya ē gángi ngowla kí nja-é-ti kɪ sil-je lé, adi dow kí tógi-é asi kadì taa tógi-é ya goto. <sup>5</sup> Ndoɔ-je, kɪ kada-je lay ya lo taakoo liə goto, adi ē ɔw ilə kɪ do b̄adi-je kɪ do ngan

mbal-je, tur kəθ taá-taá ə rə́tɪ rɔ-é kɪ ər. <sup>6</sup> Loki un kəm-é oo Jeju sɔy lé, ɛ ɔy ngɔdɪ ɔw ɔsi dɔ-é nangɪ nɔ́-é-tɪ <sup>7</sup> ə ilə bɔbɪ ndi-é nangɪ panè: «I Jeju, Ngon lə Lubə kí Njèkisi taá dɔrɔ-tɪ nɪ lé, 'ge ri rɔ-m-tɪ wa? Kɔgri ya, kɪ ri Lubə, 'ulə kəm-m ndoo al!» <sup>8</sup> Ɛ pa bè kdɔ Jeju panè: «I Ndil kí majɪ al, 'tɛɛ mɛɛ dow-tɪ kin kɔgɪ.» <sup>9</sup> Jeju təl dəjɪ-é panè: «Ri-i lə ná wa?» Ɛ təl ilə-é-tɪ panè: «Ri-m lə kosi-je. Kdɔtalə jɛ lé j'ɲa.» <sup>10</sup> Ngá b́á dɛ 'təl 'dəjɪ Jeju kɪ nɔ́ kəm-dé-tɪ kadi tubə-dé kɔgɪ dɔnangɪ-tɪ kin al. <sup>11</sup> Lo-é-tɪ kinlé kosi kɔsɔngɪ-je d'ɔ kàdɪ mbal-tɪ ngosi d'ɔ d'uso né. <sup>12</sup> ə ndil-je kí majɪ al lé 'ra ndoo ta Jeju-tɪ 'panè: «'Adi j'ɔw j'andɪ mɛɛ kɔsɔngɪ-je-tɪ kan.» <sup>13</sup> Jeju ndigɪ sə-dé ya tɔ. Bəba ndil-je kí majɪ al lé 'tɛɛ mɛɛ dingəm-tɪ d'ɔw 'tur mɛɛ kɔsɔngɪ-je-tɪ lé adi kɔsɔngɪ-je lé 'təti-nɔ yipɪ kàdɪ mbal-tɪ taá, 'tusi babo-tɪ 'nduy man. Kɔsɔngɪ-je lé kɔr-dé à kasi bɔdɔgɪ lo joo je bè. <sup>14</sup> Go-tɪ, njéngəm kɔsɔngɪ-je lé d'ɔy d'ɔw d'ɔr poy-é mɛɛ bəbo-tɪ, mɛɛ nganbɛ-je-tɪ rəm. Bəba dow-je d'ɔtɪ 'ree d'oo né kí ra né lé. <sup>15</sup> Loki dɛ 'ree rɔ Jeju-tɪ lé, d'oo dingəm kí ɔw kɪ ndil-je kí majɪ al ɲa mɛɛ-é-tɪ lé, isi nangɪ, ulə kubi rɔ-é-tɪ, təl isi majɪ kare gogɪ; bəl ində bandɪ-dé gangɪ. <sup>16</sup> Dow-je kí d'oo né-je kí ra-né kin kɪ kəm-dé lé d'ɔr-dé poy dingəm kí ndil-je kí majɪ al 'tɛɛ mɛɛ-é-tɪ lé rəm, b́á d'ɔr-dé poy né kí tɛɛ dɔ kɔsɔngɪ-je-tɪ lé rəm tɔ. <sup>17</sup> Bəba dow-je 'ra ndoo ta Jeju-tɪ kadi ɲə dɔnangɪ lə-dé ə ɔw rangɪ. <sup>18</sup> Loki Jeju təl al mɛɛ tɔ-tɪ gogɪ rəmə, dingəm kí ɛ tubə ndil-je kí majɪ al dɔ-é-tɪ lé dəjɪ-é kadi n'ɔw siə. <sup>19</sup> Jeju ndigɪ siə al, ngà idə-é panè: «'Təl 'ɔw bɛe lə-i, rɔ nojɪ-i-je-tɪ, ə koo kí 'Babɛ oo kəmtondoo lə-i, kɪ né-je lay kí ɛ ra sə-i kinlé, ɔr poy-é adi d'oo.» <sup>20</sup> Bəba dingəm lé, ɔw ɔr poy né-je lay ya kí Jeju ra siə lé mɛɛ bəbo-je-tɪ kí dɔgɪ adi dow-je lay kí d'oo lé, ta igi-dé səl.

Tɔsi ndəl lə ngon lə Jayrusi k̀ì gin məsi kí gangi rɔ dené-ti

*Mat 9:18-26; Luk 8:40-56*

<sup>21</sup> Jeju al mɛɛ t̀ò-ti gangi babo ɔw gogi. Loki ɛ ǹày ta babo-ti ya b̀əy rəmə, kosi dow-je 'təl 'ree 'gəə dɔ-é sipi gogi. <sup>22</sup> Beba dingəm káre kí to kí dan dɛ-ti kí 'to njékun dɔ kəykwənwə lə jipi-je kí ri-é lə Jayrusi ree, b́á oo Jeju rəmə usi nangi nja-é-ti <sup>23</sup> dəji-é k̀ì nɔ kəm-é-ti panè: «Ngon-m kí dené t̀ò oy nangi nɔɔ, ə kɔgri ya, 'ree 'ɔw 'ində ji-i dɔ-é-ti adi-é ingə lapiya ə isi k̀ì dɔ-é taá adi-m!» <sup>24</sup> Beba Jeju ɔti ɔw siə. ə kosi dow-je d'un go-é, 'mbore-é yó-je k̀ì nè-je. <sup>25</sup> ə dené kí məsi ree rɔ-é-ti b́al dɔgi gidi-é joo ɔ dan-dé-ti nɔɔ tɔ. <sup>26</sup> Dené-é lé ingə k̀ò n̄, ilə go dɔktur-je-ti k̀ì kete-kete; ɛ tuji nékingə-é kɔgi lay ya k̀àrè né kí t̀ò-é soti goto; ngà mɔy lé ɔw k̀ì kete ya par-par. <sup>27</sup> Beba loki ɛ oo poy Jeju rəmə, ree ur dan kosi dow-je-ti, ɔ gidi-é-ti, ə ulə ji-é ɔdi-né takubi liə. <sup>28</sup> Kdɔtalə ɛ pa mɛɛ-é-ti panè: «Kinə kubi liə ya m'ulə ji-m m'ɔdi ə m'a kingə lapiya.» <sup>29</sup> Rəmə tajinati nè ya gin məsi lé gangi, adi ɛ gə kí n'ingə lapiya. <sup>30</sup> ə tajinati nè ya Jeju gə kí tógi kí rɔ-n'è-ti tɛɛ. Beba ɛ təl ilə rəti dan kosi dow-je-ti dəji panè: «Ná b́á ɔdi kubi lə-m wa?» <sup>31</sup> Njéndó né-je liə d'ilə-é-ti 'panè: «Kosi dow-je kí d'ɔ 'mbor-i yó-je k̀ì nè-je kin ya 'təl dəji dow kí ɔdi rɔ-i b̀əy wa?» <sup>32</sup> Ngà b́á Jeju təl gɔ lo gəə gidi-é kadi n'oo dow kí njèra né kinlé. <sup>33</sup> Rəmə dené lé b́əl rəm, dadi rəm, kdɔtalə ɛ gə né kí tɛɛ dɔ-é-ti lé. Beba ɛ ree usi nangi nja Jeju-ti ə idə-é ta kí tɔgrɔ-ti ya. <sup>34</sup> Jeju təl idə-é panè: «Ngon-m! Kadmɛɛ lə-i aji-i. 'ɔw k̀ì lapiya, kadi mɔy lə-i lé inə-i.»

<sup>35</sup> Loki Jeju ɔ pa ta b̀əy ya rəmə, ngannjékullə-je d'ì b̀e lə njékun dɔ kəykwənwə lə jipi-je 'ree go-é-ti d'idə-

é 'panè: «Ngon-i lé oy ngá. Ngà i 'ndɔji njéndó dow-je né kɔo ri bɔy wa?» <sup>36</sup> Ngà Jeju ilə ká ta-je-ti lə-dé lé al, adi idə njékun dɔ kəykəwnə lé 'panè: «'Bəl al, mɛɛ-i ya 'adi-m par.» <sup>37</sup> Jeju adi dow kí rangi dan-é al; ngà Piyər, kɪ Jaki, kɪ Jə kí ngonkɔ Jaki ya par 'dan-é. <sup>38</sup> Loki d'ɔw 'tɛɛ bɛe lə njékun dɔ kəykəwnə lə jipi-je lé rəmə, Jeju oo kí dow-je d'ɔw dɔ-nə-ti wúr-wùr, 'nɔ, d'ində sul-dé boy-boy. <sup>39</sup> Bɛba Jeju andi kəy go-dé-ti pa sə-dé panè: «Kɔo ri b́a sɔi ɔwi-né dɔ-nə-ti wúr-wùr bə wa? Kɔo ri b́a sɔi 'nɔi-né bə wa? Ngon kí dené kinlé oy al, ɛ̀ tɔ̀ bi ki tɔ̀.» <sup>40</sup> Rəmə dow-je 'sɔki Jeju. Bɛba ɛ̀ tubə-dé adi 'tɛɛ ndaa-ti ə adi bɔbi ngon kɪ kɔ̀ ngon kɪ dɛ̀ kí 'dan-é lé d'ɔw siə lo-ti kí ngon lé tɔ-ti. <sup>41</sup> Jeju uwə ji ngon lé ə idə-é panè: «Talita kumi!» Kɔr mɛɛ-é to: «Ngonmandi! M'idə-i m'panè: 'I taá.» <sup>42</sup> Rəmə tajinati nè ya ngonmandi lé i taá njiyə. Kɔɔtalə to ngonmandi kí ra bal dɔgi gidí-é joo. Dɛ̀ kí d'a lo-é-ti lé ndil-dé tɛɛ say, ta igi-dé səl. <sup>43</sup> Jeju ndəji-dé nɔ kadi 'pa d'adi dow oo al ə idə-dé 'panè: «'Adi-é né uso.»

## 6

*Mɛɛndə lə dow-je kí Najaretí*

*Mat 13:53-58; Luk 4:16-30*

<sup>1</sup> Jeju i lo-é-ti kinlé ɔw bɛkoji-é-ti gogi. Njéndó né-je liə d'ɔw siə nati. <sup>2</sup> Loki ndo taakoo lə jipi-je asi lé, Jeju ndó dow-je né mɛɛ kəykəwnə-ti lə jipi-je. Dow-je nɔ ya kí d'oo néndó liə lé, néndó liə ɔr ndil-dé adi 'panè: Kay! Dow kinlé i kɪ né-je kinlé rá wa? Gosi kinlé ingə rá wa? ə ɛ̀ ra ban b́a ra-né nékɔji-je kí bə kinlé wa? <sup>3</sup> E ya b́a to kɔdi kijə kagi kí ngon lə Mari lé al wa? Ngankɔ-é-je ya 'to Jaki, kɪ Jojesi, kɪ Jude, kɪ Simɔ-je, ə kɔnan-é-je ya d'isi dan-ji-ti nè tin al wa? Né-je kin ya ra adi Jeju təl

jigi n̄-dé-ti ɔgi-dé kadi d'adi-é m̄-dé. <sup>4</sup> †Beba Jeju pa sə-dé panè: «Njèpata kí ta Lubə-ti lé, dow-je kí m̄ bekoji-é-ti, kí dan noji-é-je-ti, kí m̄ kəy-ti liə ya par d'a n̄di-é.» <sup>5</sup> Gin-é kin bá nékɔji káre ya kàrè Jeju asi ra-né bekoji-é-ti al. Njémɔy-je kí dan-ti-je ya par bá ɛ ində ji-é dɔ-dé-ti adi d'ingə lapiya. <sup>6</sup> M̄nga lə-dé ra adi ta igi Jeju səl. Beba Jeju ɔw nganbe-je-ti kí dɔ lo-ti n̄ɔ ndó dow-je né.

*Jeju ulə njékɔwkułə-je kí dɔgi gidi-é joo*

*Mat 10:5-14; Luk 9:1-6; 10:1-20*

<sup>7</sup> Jeju ba njékɔwkułə-je liə kí dɔgi gidi-é joo ə ulə-dé joo-joo ə adi-dé tɔgi dɔ ndil-je-ti kí maji al. <sup>8</sup> Ǝ ndəji-dé panè: Loki isi ɔwi lé, uni né kɔw mba ji-si-ti al, salangi ya par ɔ uni. Uni mbə al rəm, uni mbu kɔw mba al rəm, bá iləi là posi-si-ti al rəm tɔ. <sup>9</sup> Ngà idə-dé panè: «Uləi saba nja-si-ti, ə uləi kubi dɔ-n̄-ti joo al.» <sup>10</sup> Jeju idə-dé b̄y panè: M̄ kəy kí ɔwi-ti lé, m̄ kəy-é kin ya isi-ti sar kadi ji-né. <sup>11</sup> † ɔ kinə d'uwə-si kí rɔ-dé-ti al rəm, d'oo ta lə-si al rəm, bá isi 't̄ɛi m̄ be-é-ti kinlé rəmə, 'gəki kodi kí nja-si-ti kɔgi kadi tɔji kí ta tò dɔ-dé-ti. <sup>12</sup> Beba d̄ d'ɔw d'ilə mb̄ kɔw kadi dow-je d'in̄ə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi. <sup>13</sup> † D̄ 'tubə ndil-je kí maji al n̄ ya dɔ dow-je-ti kɔgi rəm, bá njémɔy-je n̄ ya d'ur ubi dɔ-dé-ti adi d'ingə lapiya rəm tɔ.

*Koy lə J̄a kí njèra dow-je Bat̄m*

*Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9*

<sup>14</sup> † Ngar Erod̄i oo poy Jeju; kdɔtalə ri-é ba mbing adi dow-je panè: «To J̄a kí njèra dow-je bat̄m kí ndɔki oy lé

† 6:4 6:4 J̄a 4:44 † 6:11 6:11 Knj 13:51 † 6:11 6:11 Luk 10:4-11 † 6:13 6:13 Jak 5:14 † 6:14 6:14 Mat 16:14; Mar 8:28; Luk 9:19

ɓá tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, ɓá ɔw-né kì tógi ra-né nékɔji-je kinlé.» <sup>15</sup> Dɛ kí dan-ti-je 'panè: «To Eli\*», dɛ kí ná-je 'panè: «To kí káre dan njépata-je-ti kí ta Lubə-ti kí kete.» <sup>16</sup> Ngà loki Erodi oo ta kinlé, ɛ panè: «To Ja kí njéra dow-je batɛm kí ndɔki m'adi 'gangi dɔ-é lé ɓá təl tɔsi ndəl ində lo tɛɛ.» <sup>17</sup> †Kdɔ ndɔki Erodi ya adi d'uwə Ja 'dɔɔ-é kì kullə gindingi, d'ilə-é dangay-ti, kdotalə Erodi dɛ kì Pilipi 'to ngankɔ-nə-je, ya rəmə Erodi təl taa Erodiadi, kí ne Pilipi, <sup>18</sup> ɓá Ja idə-é panè: «Taa kí 'taa Erodiadi kí ne ngonkɔ-i kinlé to tó-é al.» <sup>19</sup> Wɔngi ra Erodiadi n̄a adi sangi rəbi təl-é, ngà ingə rəbi-é al, <sup>20</sup> kdɔ Erodi ɓəl Ja, kdotalə ɛ gə kí Ja lé to dow kí njururu rəm, aa njay rəm adi ɛ ngəm-é. Lokì ɛ oo ta-je kí Ja pa pa lé mɛɛ-é uwə-é kì ta n̄a; bə ya kàrè ta-je liə nəl-é koo. <sup>21</sup> Ngà ndɔ madi, Erodiadi ingə kəm lo kí maji ndɔ ra n̄ay koji Erodi-ti. Ndɔ-é-ti kinlé Erodi ra nékuso ɓa-né dow-je kí boy-boy kí njékisi dɔ ɓe-ti, kì 'boy lə Asgar-je rəm, kì dow-je kí ri-dé ɓa dɔnangi Galile-ti rəm. <sup>22</sup> Ngon lə Erodiadi kí dené andi kəy go-dé-ti ə ndam adi nəl Erodi n̄a rəm, nəl dow-je kí 'ɓa-dé lo nékuso-ti lé n̄a rəm to. Beɓa ngar idə ngon kí dené lé panè: Né kí mɛɛ-i ndigi ya 'dəji-m, ə m'a kadi-i. <sup>23</sup> Ngar un mindi-é panè: «M'ubi rɔ-m madi-i kadi ri-ri ya kí i dəji-m lé, m'a kadi-i. Lé to dəbi kɔbe lə-m ya kàrè m'a kadi-i.» <sup>24</sup> Beɓa ngon kí dené lé tɛɛ ɔw dəji kɔ-é panè: «Ri ɓá kadi m'dəji ngar lé wa?» Kɔ-é idə-é panè: «'Dəji dɔ Ja kí njéra dow-je batɛm.» <sup>25</sup> Tajinati nè ya ngon kí dené lé, təl ɔw rɔ Ngar-ti panè: «M'ndigi kadi lo kí nè-ti kin ya 'ilə dɔ Ja kí njéra dow-je batɛm mɛɛ supra-ti adi-m.» <sup>26</sup> Rɔ ngar nəl-é al, ya ngà ɛ asi kɔgi-é al, kdɔ kubi kí ɛ ubi rɔ-é rəm, kdɔ takəm kosi

\* 6:15 6:15 Eli kinlé to káre dan njépata-je kí ta Lubə-ti kí low.

† 6:17 6:17 Luk 3:19,20

dow-je kí 'ba-dé lo nékuso-ti lé rəm tɔ. <sup>27</sup> Tajinati nè ya ngar un ndu adi asgar káre kadi ɔw ree kɔ do Ja kí njera dow-je batɛm lé. <sup>28</sup> Beba asgar lé ɔw kəy dangay-ti, ɔw gangi do Ja ilə mɛɛ supra-ti ree-né adi ngon kí dené lé ə ɛ ɔw-né adi kɔ-é tɔ. <sup>29</sup> Loki njéndó né-je lə Ja d'oo poy-é lé, dɛ 'ree d'un nin-é d'ɔw 'dubi.

*Ta lə mbə kí mɪ kɪ kanji kí joo*

*Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jə 6:1-14*

<sup>30</sup> Njékɔwkulə-je lə Jeju 'təl ree rɔ-é-ti d'ɔr-é poy né-je lay kí dɛ 'ra rəm, né-je lay kí dɛ 'ndó dow-je lé rəm tɔ. <sup>31</sup> Lo-é-ti kinlé kosi dow-je kí d'ɔw rəm, 'təl rəm lé d'ɔgi Jeju kɪ njékɔwkulə-je liə lo kuso né. Beba Jeju idə njékɔwkulə-je panè: «Adi j'ori rɔ-ji ngərɔngi kɔ kadi sɔi kàrè 'taai koo sɛ tɔ.» <sup>32</sup> Beba dɛ d'al mɛɛ tò-ti kɔ kadi d'ɔw d'isi diləlo-ti ngərɔngi. <sup>33</sup> Bè ya kàrè, kosi dow-je kí d'oo-dé lo kɔw-ti ə 'gə-dé lé, d'i kɪ ɓebo-je kí gay-gay d'ay kɪ nja-dé d'ɔw kete nɔ-dé-ti lo-ti kí d'isi d'ɔw-ti lé. <sup>34</sup> †Loki Jeju ur nangi mɛɛ tò-ti rəmə, oo kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ə ta ɔ mɛɛ-é kɔ ta lə-dé, kɔ 'to kí bati-je kí njèkul-dé goto bè. † ndó-dé né-je nɔ lo-é-ti kinlé. <sup>35</sup> Loki kàdɪ ɔw kɪ do kur-ti lé, njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-ti d'idə-é 'panè: «Kàdɪ ɔw kɪ do kur-ti ngá rəm, bá lo kin kàrè to diləlo rəm; <sup>36</sup> ɔn ɔ 'ɔsi-dé adi d'ɔw kɪ kəylo-je-ti, kɪ nganbe-je kí do lo-ti nè kɔ kadi 'ndogi né d'uso.» <sup>37</sup> Jeju təl idə-dé panè: «Sɔi ya adidé né d'uso.» Ngə njékɔwkulə-je 'təl dɔji-é 'panè: «Kadi j'ɔw j'ndogi mbə kəm là kullə kí ndo ɓujoo j'ree-né j'adi d'uso wa?» <sup>38</sup> Beba ɛ təl dɔji-dé panè: «Mbə kandangi bá tò ji-si-ti wa? ɔwi 'gɔi ooi.» Loki d'ɔw d'oo lé, 'ree d'idə-é 'panè: «J'ɔw kɪ mbə mɪ kɪ kanji joo.» <sup>39</sup> Ngá bá ɛ

† 6:34 6:34 Mat 9:36

un ndu adi-dé panè: «Uwəi dow-je k̄i kuti-é kuti-é adi-dé d'isi d̄o wale-ti k̄i mbəl.» <sup>40</sup> Dow-je d'isi k̄i bar-é bar-é, d'uwə-n̄a bu-je k̄i k̄ormi-je. <sup>41</sup> Jeju ɔy mbè k̄i m̄i k̄i kanji k̄i joo lé, un k̄əm-é k̄i taá d̄ora-ti, ra oiyo Lubə. Go-ti, ɛ gangi mbè lé dana, təl-né adi njéndó né-je k̄d̄o kadi 'ləbi dow-je. ɛ təl ḡangi kanji k̄i joo lé k̄d̄o dow-je lay t̄o. <sup>42</sup> Dow-je lay ya d'uso né 'ndan nd̄ɔ-nd̄ɔ. <sup>43</sup> D̄odum mbè k̄i d̄odum kanji lé n̄ay adi njéndó né-je d'ɔy rusi k̄àrè d̄oḡi gid̄i-é joo. <sup>44</sup> Dow-je k̄i d'uso mbè kinlé, dingəm-je 'ra b̄udoḡi lo m̄i.

*Njiyə lə Jeju d̄o man babo-ti*

*Mat 14:22-36; J̄a 6:15-22*

<sup>45</sup> Go-ti r̄əmə, tajinati nè ya Jeju ɔsi njéndó né-je liə adi d'al m̄eɛ t̄o-ti k̄d̄o kadi d'ow kete n̄ɔ-é-ti gid̄i babo-ti k̄əl b̄ebo-ti k̄i Betsayda ə ɛ ɔ nangi ɔ ɔsi kosi dow-je kadi 'təl. <sup>46</sup> Loki ɛ in̄ə kosi dow-je lé r̄əmə, ɛ ɔw al d̄o mbal-ti, k̄d̄o pa ta k̄i Lubə. <sup>47</sup> Loki nd̄o ree il r̄əmə, t̄o ɔ dan babo-ti dana; ngà Jeju ɔ k̄i k̄ár-é nangi. <sup>48</sup> R̄əmə un k̄əm-é oo-né njéndó né-je liə k̄i d'ingə k̄ɔ n̄a lo nəl t̄o-ti, k̄d̄otalə yəl tilə k̄əm-dé. Taginlo-ti ngá b̄á Jeju njiyə d̄o man babo-ti ɔw k̄i r̄o-dé-ti ə ɛ ndigi kində ta-dé gangi. <sup>49</sup> Loki d'oo-é ɔw njiyə d̄o man-ti r̄əmə, d̄ɛ 'gir 'panè to «'m̄ɔ dow!» Adi 'n̄ɔ mbiti-mbiti. <sup>50</sup> K̄d̄otalə d̄ɛ lay ya d'oo-é adi b̄əl ində bandi-dé gangi, r̄əmə tajinati nè ya Jeju pa sə-dé panè: «Adi m̄eɛ-si usi nangi, to m̄a b̄əy ə 'b̄əli al.» <sup>51</sup> Go-ti, ɛ al isi sə-dé m̄eɛ t̄o-ti r̄əmə gin yəl lé gangi d̄əsi, adi ɔr ndil-dé n̄a. <sup>52</sup> K̄d̄otalə nék̄oji k̄i s̄obi d̄o mbè k̄i Jeju ra lé k̄əm-dé t̄eɛ d̄o-ti al, k̄d̄o m̄eɛnḡa lə-dé.

*Ta lə njémɔy-je k̄i d̄onangi Jenejarɛti-ti*

<sup>53</sup> Loki d'ində babo 'gangi 'tɛɛ dɔnangi Jenejarɛti-ti rəmə, d'ur nangi 'tó tò lə-dé ngangi ba-ti. <sup>54</sup> Loki d'ɪ mɛɛ tò-ti 'rusi nangi rəmə, kalangi bè ya dow-je d'oo Jeju 'gə-é, <sup>55</sup> adi d'ay d'ɔw mɛɛ ɓe-je-ti kí go lo-je-ti kí tin kin lay ya d'oti njémɔy-je mɛɛ tuwə-je-ti lə-dé 'ree sə-dé lo-ti kí d'oo kí Jeju isi-ti. <sup>56</sup> Lo-je lay kí Jeju ɔw-ti, nganɓe-je, kɪ ɓebo-je, kɪ ta ndɔr-je-ti lé, 'ree kɪ njémɔy-je pandanglo-je-ti, ə 'ra ndoo ta-é-ti kɔɔ kadi adi njémɔy-je lé d'odi takubi liə ya par. Rəmə dɛ lay kí d'odi takubi liə lé d'ingə lapiya ya tɔ.

## 7

*Parisi-je kɪ nékoɓe lə-dé*

*Mat 15:1-9; Luk 11:37-41*

<sup>1</sup> Parisi-je, kɪ dow-je kí ná-je kí 'to njéndó dow-je ndukun-je d'ɪ mɛɛ ɓebo Jorijalɛm-ti 'ree 'kəw-nə rɔ Jeju-ti. <sup>2</sup> Rəmə dɛ d'oo kí njéndó né-je liə kí dan-ti-je 'togi ji-dé al ya d'uso-né né, adi kí go né kí koɓe-ti lə-dé rəmə dɛ d'oo d'adi to né kí tò yoro. <sup>3</sup> Parisi-je lé, dɛ kɪ ndəgi jipi-je lay ya 'to njétəl rɔ-dé go nékoɓe-ti lə ka-dé-je, adi dɛ 'togi ji-dé d'adi aa njay-njay ɓá d'uso-né né. <sup>4</sup> Loki d'ɪ lokosi-ti rəmə, d'a togi rɔ-dé lay ɓəy ɓá d'a kuso né. Nékoɓe-je kí rangi nɔ́ ya kí dɛ 'təl rɔ-dé go-ti adi to togi kɔbi-je, kɪ gùm-je, kɪ jo sima-je. <sup>5</sup> ɓeɓa Parisi-je kɪ njéndó dow-je ndukun-je lé, 'dəji Jeju 'panè: Kɔɔ ri ɓá njéndó né-je lə-i 'təl rɔ-dé go nékoɓe-ti lə ka-ji-je al, adi d'uso né kɪ ji-dé kí yoro wa? <sup>6</sup> Jeju ilə-dé-ti panè: Səi lé, 'toi njékədkəm dow-je. Ta kí Ejay njèpata kí ta Lubə-ti pa sɔbi-né dɔ-si lé to ta kí tɔgrɔ-ti ya. Lubə adi Ejay ndàngi panè:  
«Gin dow-je kinlé 'təti kagi-m ndaá ta-dé-ti nè,  
Ngà mɛɛ-dé tò gay sə-m.»

<sup>7</sup> Pole kí dɛ 'pol-m kàrè to pole kí mɛɛ wəy kare;  
Kdɔ né-je kí d'isi 'ndó dow-je lé, to ndukun-je kí dow-je  
d'un kɪ dɔ-dé.

<sup>8</sup> Jeju təl pa sə-dé panè: Səi in̄əi ndukun-je lə Lubə  
kɔgi ə isi 'təli rɔ-si go nékoɓe-ti lə dow-je. <sup>9</sup> Təl pa bəy  
panè: Səi uwəi rɔ-si ngə ya 'mbati ndukun-je lə Lubə rə,  
kdɔ ngəm-né nékoɓe-je lə-si. <sup>10</sup> Kdɔ Moiyiji panè: 'Təti  
kagi bɔbi-i kɪ kɔ-i. Ɛ pa bəy panè: Dow kí pa ta kí maji  
al dɔ bɔbi-é-ti əse dɔ kɔ-é-ti rəmə, kadi toki tɔl dowbé  
kɔgi. <sup>11</sup> Ngə səi rəmə 'painè: Kinə dow pa kɪ bɔbi-é əse  
kɔ-é panè: Né kí lé m'a ra-né sə-i lé, to «kɔɓa», adi kɔɓ  
mɛɛ-é to kadkare kí kadi Lubə. <sup>12</sup> Rəmə səi ɔgi dowbé  
kdɔ kadi ra né madi kdɔ bɔbi-é əse kɔ-é ngə. <sup>13</sup> 'Rai  
bè kin rəmə, to kun bá səi uni nékoɓe kí isi 'ndói-nə lé  
'bujuri-né ta lə Lubə kɔgi; bá səi 'rai ko né-je kí rangi kí  
bè kin n̄ə ya bəy tɔ.

<sup>14</sup> Jeju təl ɓa kosi dow-je kɪ rɔ-é-ti ə panè: Səi lay ya  
'yəli mbi-si ooi-né ta lə-m, ə kadi 'gəi mɛɛ-é maji tɔ.  
<sup>15</sup> Né kí à kɪ ndaa-ti kɔw mɛɛ dow-ti kdɔ təl-é dow-  
ti kí tò n̄ɛ takəm Lubə-ti goto. Ngə né kí ɪ mɛɛ dow-ti  
tɛɛ ndaa-ti bá à ra kadi dowbé təl to dow kí tò n̄ɛ takəm  
Lubə-ti. <sup>16</sup> [Dow kí mbi-é tò kdɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi  
oo ta kin.]\* <sup>17</sup> Loki Jeju in̄ə kosi dow-je ɔw mɛɛ kəy-ti  
lé, njéndó né-je liə 'dəji-é kadi ɔr mɛɛ gosta kinlé adi-  
dé. <sup>18</sup> Jeju idə-dé panè: Səi lé ya kàrè négə nal-si bè tɔ  
wa? Ta lə né kí à kɪ ndaa-ti kɔw mɛɛ dow-ti kdɔ təl-é  
dow-ti kí tò n̄ɛ takəm Lubə-ti al kinlé, səi kàrè 'gəi al tɔ  
wa? <sup>19</sup> Kdɔtalə né kí ɪ ndaa-ti lé, ɔw tagir-ti lə dow al,  
ngə ɔw mɛɛ-é-ti kdɔ tɛɛ kɔgi. Jeju pa bè kdɔ nékuso-je  
lay ya aa njay. <sup>20</sup> Jeju təl pa bəy panè: Né kí ɪ tagir-ti lə

\* <sup>7:16</sup> <sup>7:16</sup> Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [ ... ] goto mɛɛ  
mbete-je-ti kí dɔsəy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kɪ ji-dé kɪ  
ta grɛkɪ.

dow tɛɛ ndaa-ti bá à təl-é dow-ti kí tò n̄ɛ takəm Lubə-ti. <sup>21-22</sup> Kdɔ tagir-je kí maji al, kì ra kaya-je, kì ðogi-je, kì təl dow-je, kì kin̄ə ne-i əse ngɔbi-i kɔw sangi dow kí rangi-je, kì kəmkəj-je, kì m̄ɛɛndul-je, kì kədi-na-je, kì néra kì go rəbi-é-ti al-je, kì kim-na-je, kì kulə ta ndil dow-ti-je, kì kɔjrɔ-je, kì néra kí dɔ mbə-ti-je kinlé j̄ m̄ɛɛ dow-ti kəy, lo tagir-je-ti liə. <sup>23</sup> Né-je kí maji al lay kinlé tɛɛ m̄ɛɛ dow-ti, ə ra adi dowbé təl né kí tò n̄ɛ takəm Lubə-ti.

*Kadm̄ɛɛ lə dené kí to jipi al*

*Mat 15:21-28*

<sup>24</sup> Jeju j̄ lo-é-ti kinlé ɔw dɔnangi Tir-ti, ə ɔw m̄ɛɛ kəy-ti káre bè. Ɖ ndigi kadì dow gə lo kí n'isi-ti al, ngà lo kadì ðɔyɔ rɔ-é goto. <sup>25</sup> Kdɔ dené káre bè, kí ndil kí maji al ra ngon-é kí dené, oo poy Jeju rəmə, ree usi nja-é-ti. <sup>26</sup> Dené kinlé, to dené grɛki kí d'oji-é Siri, dɔnangi Penisi-ti. Ɖ nɔ ta Jeju-ti kdɔ kadì tubə ndil kí maji al dɔ ngon-n'è-ti kɔgi. <sup>27</sup> Ngá bá Jeju idə-é panè: 'Adì ngan-je d'uso né 'ndan moki, kdɔ kun nékuso ta ngan-je-ti kilə kadì ngan bisi-je lé to né kí tuwə ra al.† <sup>28</sup> Dené lé təl panè: Tɔgrɔ-ti ya 'Babe, ngà ngan bisi-je kí d'a gin tablə kuso né-ti lé, n̄ɔ-n̄ɔ ta ngan-je kí tusi nangi lé d'a kuso kare. <sup>29</sup> Ngá bá Jeju idə-é 'panè: Kdɔ ta kí ta-i-ti kin ya, ɔw, ndil kí maji al lé tɛɛ m̄ɛɛ ngon-i-ti kí dené lé kɔgi ngá. <sup>30</sup> Loki dené təl ɔw m̄ɛɛ kəy-ti liə lé, ingə ngon-é lé dɔ tirə-ti. Ndil kí maji al lé tɛɛ m̄ɛɛ-é-ti kɔgi ngá.

*Jeju kì njèmbito*

*Mat 15:29-31*

<sup>31</sup> Jeju j̄ dɔnangi Tir-ti təl al dɔnangi Sidɔ-ti ə ində dan ðebo-je kí dɔgi gangi bá ɔw tɛɛ ta babo-ti kí Galile.

† 7:27 7:27 Ngan-je lé to jipi-je ə ngan bisi to dow-je kí 'to jipi-je al to.

<sup>32</sup> Rəmə dow-je 'ree kì dingəm káre kí to njèmbito, adi pa ta muki-muki rɔ Jeju-ti ə 'ra ndoo ta-é-ti kɔɔ kadi ində ji-é dɔ-é-ti. <sup>33</sup> Jeju ɔr-é dan kosi dow-je-ti ɔw siə kì kár-é mbəngi, ɛ tulə ngan ji-é-je mbi njèmbito-ti lé ə ra man ta-é ji-é-ti ɔdi-né ndɔ-é tɔ. <sup>34</sup> Go-ti, un kəm-é kì dɔrɔ-ti, ilə koo puu ə panè: «Epata», kɔr mɛɛ-é to «'tɛɛ.» <sup>35</sup> Rəmə tajinati nè ya mbi-é tɛɛ, ndɔ-é d̄irə bərərə, adi pa ta maji. <sup>36</sup> Jeju ndəji-dé kadi 'pa ta-é d'adi dow oo al. Ngà ɛ ndəji-dé n̄a rəmə, dɛ d'ilə mbɛ-é kì kete-kete tɔ. <sup>37</sup> Né kinlé ɔr ndil-dé n̄a adi 'panè: Kay! Né ra-é-je maji dɔrɔ, njèmbito-je kàrè ɛ adi-dé d'oo ta rəm, b̄a dɛ kí ndɔ-dé dɔɔ kàrè adi-dé 'pa ta rəm tɔ.

## 8

*Ta kí ɔɔbi dɔ mbə kí siri kì ngan kanji*  
*Mat 15:32-39; Mar 6:35-44*

<sup>1</sup> Nɔɔ-é-ti kinlé, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'təl kəw-n̄a rɔ Jeju-ti rəmə, né kí kadi d'uso goto; beba Jeju b̄a njéndó né-je liə idə-dé panè: <sup>2</sup> Ta ɔ̄ mɛɛ-m kɔɔ kosi dow-je kan! Kɔɔ dɛ 'ra ndɔ mutə sə-m bɔne ya, ngà né kí kadi d'uso goto. <sup>3</sup> Ə kinə m'ɪnə-dé m'adi d'ɔw beɛ mɛɛ-dé bɔ bè lé, d'a gudi rəbəə kɔɔ dɛ kí n̄a-je d'jəbi. <sup>4</sup> Beba njéndó né-je liə d'ilə-é-ti 'panè: Ngà dow à kingə mbə rá diləlo-ti nè kɔɔ kadi d'uso 'ndan wa? <sup>5</sup> Jeju dəji-dé panè: Mbə ra kandangi ji-si-ti wa? Dɛ 'panè: J'ɔw kì mbə siri. <sup>6</sup> Beba Jeju adi dow-je d'isi nangi rəmə ɔy mbə kí siri lé, ra oiyo Lubə ə gángi dana, təl-né adi njéndó né-je liə kɔɔ kadi 'ləbi kosi dow-je ə dɛ 'ləbi-dé ya tɔ. <sup>7</sup> Njéndó né-je lé d'ɔw kì ngan kanji sɛ tɔ. Jeju ra oiyo Lubə dɔ ngan kanji-ti lé ə 'təl-né adi njéndó né-je 'ləbi dow-je dɔ-ti. <sup>8</sup> Dow-je d'uso né 'ndan ndɛ-ndɛ b̄a dɔdum-é-je n̄ay adi d'ɔy jangá siri. <sup>9</sup> Dɛ kí d'uso né lé d'a ra b̄udɔgi

lo so je bè. Go-ti, Jeju in̄ə-dé adi d'ow. <sup>10</sup> ǝ tajinati nè ya ǝ al m̄ǝ t̄o-ti, nati k̄i njéndó né-je liə ǝ d'ow d̄onangi Dalmanuta-ti.

*Parisi-je 'd̄əji nék̄oji*

*Mat 16:1-4*

<sup>11</sup> †Parisi-je 'ree r̄o Jeju-ti 'naji siə ta. D̄ǝ 'ndigi n̄a-é k̄do koo ta k̄i m̄ǝ-é-ti adi 'd̄əji-é kadi ra nék̄oji k̄i j̄i d̄ora-ti kadi d'oo. <sup>12</sup> †Jeju ilə m̄ǝ-é puu ǝ panè: K̄do ri b̄á dow-je k̄i nḡosnè kin d̄əji-né nék̄oji wa? Ooi maji, m'a kidə-si r̄əsi k̄i dow à ra nék̄oji kadi dow-je k̄i nḡosnè kin al. <sup>13</sup> Go-ti, Jeju in̄ə-dé, al m̄ǝ t̄o-ti gangi ba ǝw turə.

*Ta lə əm lə Parisi-je k̄i əm lə Erodi*

*Mat 16:5-12*

<sup>14</sup> M̄ǝ njéndó né-je oy d̄o mb̄ə-ti adi d'un al; d̄ǝ d'ow k̄i mb̄ə k̄are ya par m̄ǝ t̄o-ti. <sup>15</sup> †Jeju nd̄əji-dé panè: «S̄əi kan! Ooi go r̄o-si maji k̄do əm lə Parisi-je k̄i əm lə Erodi.» <sup>16</sup> Njéndó né-je 'pa-n̄a ta dan-dé-ti 'panè: Ta lə mb̄ə k̄i goto ji-ji-ti lé b̄á ǝ pa-né ta kin bè k̄do. <sup>17</sup> Jeju ḡə ta k̄i m̄ǝ-dé-ti ḡow adi d̄əji-dé panè: K̄do ri ǝ 'pai-n̄a ta dan-si-ti k̄do mb̄ə k̄i goto ji-si-ti lé wa? S̄əi 'ḡəi al ya b̄əy wa? K̄əm-si ijə d̄o-ti al wa? <sup>18</sup> †Se to m̄ǝnḡa wa? K̄əm-si t̄o ya, r̄əmə ooi-né lo al wa? Mbi-si t̄o ya, r̄əmə ooi-né ta al wa? M̄ǝ-si ole d̄o-ti al wa? <sup>19</sup> Lok̄i nd̄oki m'ləbi mb̄ə m̄i dow-je b̄ud̄gi lo m̄i lé se ɔyi d̄odum-é k̄i n̄ay k̄arè kandangi wa? D̄ǝ 'panè: D̄oḡi ḡidi-é joo. <sup>20</sup> ǝ lok̄i nd̄oki m'ləbi mb̄ə k̄i siri dow-je b̄ud̄gi lo so lé, ɔyi d̄odum-é k̄i n̄ay jangá kandangi wa? D̄ǝ 'panè: «J'oy jangá Siri.» <sup>21</sup> Beba Jeju t̄əl id̄ə-dé 'panè: «Kin ya k̄arè 'ḡəi gin-é al ya b̄əy wa?»

† 8:11 8:11 Mat 12:38; Luk 11:16 † 8:12 8:12 Mat 12:39; Luk 11:29 † 8:15 8:15 Luk 12:1 † 8:18 8:18 Mar 4:12

*Jeju de* kà njèkəmtɔ kɪ Betsayda

*Mar 10:46-52; Jə 9:1-11*

<sup>22</sup> Loki 'ree 'tɛɛ mɛɛ ɓe-ti kɪ Betsayda lé, dow-je 'ree kà njèkəmtɔ rɔ Jeju-ti, 'nɔ ta-é-ti kɔɔ kadi ɔɔi rɔ-é. <sup>23</sup> Beɓa Jeju uwə ji njèkəmtɔ lé, ɔr-é ɔw siə gidi ɓe-ti, ra man ta-é kəm-é-ti ə ində ji-é dɔ-é-ti ɓəy ɓá dəji-é panè: Se oo né madi wa? <sup>24</sup> Njèkəmtɔ lé tɛɛ kəm-é ə panè: M'oo dow-je, ngà m'oo-dé 'titi-nə kà kagi-je bè ə d'ɔw njiyə. <sup>25</sup> Jeju təl ində ji-é kəm-é-ti gogi; loki njèkəmtɔ lé tɛɛ kəm-é rəmə, ɛ ingə lapiya ə oo né kɪ rá-rá ya kàrè gə. <sup>26</sup> Beɓa Jeju iŋə-é kadi ɔw ɓee rəmə, idə-é panè: «'ɔw mɛɛ ɓe-ti al ngá.»

*Piyər pa rəsi kɪ Jeju to dow kɪ Lubə mbəti-é*

*Mat 16:13-20; Luk 9:18-21*

<sup>27</sup> Jeju ɔw natɪ kà njéndó né-je liə mɛɛ nganɓe-je-ti kɪ dɔnangi Sejare-ti lə Pilipi. Loki d'isi d'ɔw lé ɛ dəji-dé panè: «Dow-je 'panè m'to ná wa?» <sup>28</sup> †Beɓa de d'idə-é 'panè: «Dow-je kɪ dan-ti-je 'panè: “I 'to Jə kɪ njera dow-je batəm”, ə de kɪ ná-je 'panè: “I 'to Eli”, ə de kɪ rangi 'panè: “I 'to kɪ káre dan njépata-je kɪ ta Lubə-ti.”» <sup>29</sup> †Ngà Jeju təl dəji-dé panè: «ə kɪ go gə-é-ti lə-si səi ya bè lé, mə m'to ná wa?» Piyər idə-é panè: «I 'to Kristi\* .» <sup>30</sup> Beɓa Jeju ndəji-dé nə kadi 'pa d'adi dow oo al.

*Jeju pa ta kɪ dɔ koy-é-ti kà tɔsi ndəl-ti liə*

*Mat 16:21-28; Luk 9:22-27*

<sup>31</sup> Jeju ndó né njéndó né-je liə panè: «Tò kadi Ngon lə dow à kingə kɔ nə, 'ngatógi-je lə jipi-je kà njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, kà njéndó dow-je ndukun-je, d'a mbati-é, d'a tɔl-é, ngà ndo kɪ njékungɪ-ti mutə rəmə

† 8:28 8:28 Mar 6:14,15; Luk 9:7,8 † 8:29 8:29 Jə 6:68,69 \* 8:29 8:29 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kɪ Lubə mbəti-é.

à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.» <sup>32</sup> E idə-dé ta kin rəsi, beba Piyər ɔr-é ɔw siə kəl káre ɔw kəl siə. <sup>33</sup> Ngà Jeju təl kəm-é oo njéndó né-je liə ə ndángi Piyər panè: «Sata, 'ɔti ki rangi ta-m-ti, kɔ tagir-je lə-i to tagir-je lə dow-je, bi to tagir-je lə Lubə al.» <sup>34</sup> †Go-ti, Jeju ba kosi dow-je nati kɔ njéndó né-je liə idə-dé panè: «Kinə dow ndigi kun go-m rəmə, kadi ta rɔ-é ɔ-é al, kadi un kagdəsi liə uti ə un go-m. <sup>35</sup> †Kɔ dow kí rá-rá kí ndigi kaji rɔ-é rəmə à tuji rɔ-é, ngà dow kí ilə rɔ-é kɔgi kɔ ta lə-m əse kɔ ta lə Poyta kí Maji lé à kaji rɔ-é. <sup>36</sup> Kadi dow ingə né-je kí dɔnangi-ti nè lay ə ndil-é tuji lé, maji-é to ri wa? <sup>37</sup> Ri bá dow à kadi kɔ kɔr-né tó ndil-é wa? <sup>38</sup> Kɔɔtalə dow kí ra rɔsɔl dɔ-m-ti, kɔ dɔ ta-je-ti lə-m nɔ dow-je-ti kí kaglo-ti kí ngɔsnè kí 'to njérakaya-je, kɔ njéramajal-je kinlé, Ngon lə dow kàrè à ra rɔsɔl dɔ dowbé-ti loki ɛ à ree dan riɔa-ti lə Bɔbi-é nati kɔ malayka-je kí d'aa njay lé tɔ.»

## 9

<sup>1</sup> Jeju təl idə-dé bəy panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow-je madi dan dɛ-ti kí d'a nè kinlé, d'a koo kɔbe lə Lubə kí à ree kɔ tɔgi kinlé kɔ kəm-dé bəy bá d'a koy.

*Ta kəm Jeju mbəl adi tɔ gay*

*Mat 17:1-13; Luk 9:28-36*

<sup>2</sup> †Ndɔ mɛkɛ go-ti, Jeju adi Piyər, kɔ Jaki, kɔ Ja d'ɔw siə d'ɔw d'isi kɔ kár-dé dɔ mbal-ti kí ngal rəmə rɔ-é mbəl tɔ gay takəm-dé-ti. <sup>3</sup> Kubi-je liə ndɔy ngilingi-ngilingi, nda mbəy-mbəy ə to nda kí dow kí dɔnangi-ti nè kí à kasi ra né kadi nda bin ya goto. <sup>4</sup> Rəmə Eli dɛ kɔ Moiyiji 'tɛɛ sə-dé kɔy ə d'a d'ɔji ta kɔ Jeju. <sup>5</sup> Beba Piyər idə Jeju

† 8:34 8:34 Mat 10:38; Luk 14:27 † 8:35 8:35 Mat 10:39; Luk 17:33; Ja 12:25

† 9:2 9:2 2Pi 1:17,18

panè: Njèndó dow-je né, maji *na* kadi j'isi nè ya ngá. Adi j'rai kəykubi mutə; káre à to 'lə-i, káre to 'lə Moiyiji ə káre to 'lə Eli to. <sup>6</sup> Piyər gə ta kí à pa al, kdotalə bəl ində bandi-dé gangi. <sup>7</sup> † Kilndi ree səbi dɔ-dé-ti rɪpi rəmə ndi dow ɓa dan kilndi-ti lé panè: E kinlé, to ngon-m; m'ində-é dan kəm-m-ti; ooi ta liə. <sup>8</sup> Tajinati nè ya njèndó né-je 'gɔ lo 'gəə dɔ-dé rəmə d'oo dow kí rangi al, ngà Jezu ya kɪ kár-é ɓá a sə-dé. <sup>9</sup> Loki d'i dɔ mbal-ti d'isi risi nangi lé, Jezu ndəji-dé panè: «Né kí ooi kinlé, 'pai ta-é adi dow oo al ya sar kadi Ngon lə dow tɔsi-né ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy.» <sup>10</sup> Dɛ təl rɔ-dé go ta-ti kinlé ya, ngà dɛ 'dəji-na ta 'panè se tɔsi ndəl kində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy kinlé kɔr mɛɛ-é to ri ɛn wa? <sup>11</sup> † Beɓa dɛ dəji Jezu 'panè: «Kdɔ ri ɓá njèndó dow-je ndukun-je 'panè: “Tò kadi Eli ree mɔki tá” wa?» <sup>12</sup> E idə-dé panè: «Eli lé, à təl ree kete ə à kɔsi nja né-je nati kɪ gangi-é gangi-é lay. Ngà kdɔ ri ɓá 'ndàngi 'panè: “Ngon lə dow à kingə kɔ *na* rəm, dow-je d'a nədi-é rəm lé wa”? <sup>13</sup> Ngà m'a kidə-si rəsi kí Eli lé ree ngá ə dow-je 'ra siə né-je kí mɛɛ-dé ndigi titi kí 'ndàngi-né ta kí sobi dɔ-é lé ya.»

*Jeju tubə* ndil-je kí maji al dɔ ngon-ti

*Mat 17:14-21; Luk 9:37-43*

<sup>14</sup> Loki 'təl 'ree ngosi kɪ ndəgi njèndó né-je lé, d'oo kí kɔsi dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'ilə-na 'gəə dɔ-dé ɓá njèndó dow-je ndukun-je d'isi 'naji sə-dé ta. <sup>15</sup> Beɓa loki dow-je d'un kəm-dé d'oo Jezu rəmə, kàdɪ-dé uwə-dé pay ə d'ay ngodi kɪ rɔ-é-ti kdɔ ra-é lapiya. <sup>16</sup> Jezu dəji njèndó né-je liə panè: Isi naji sə-dé ta dɔ ri-ti wa? <sup>17</sup> Dow káre dan kɔsi dow-je-ti idə-é panè: Njèndó dow-je né, m'ree kɪ ngon-m rɔ-i-ti, kdotalə ndil kí maji al ra-é adi pa ta

† 9:7 9:7 Mat 3:17; Mar 1:11; Luk 3:22 † 9:11 9:11 Mat 11:14

al. <sup>18</sup> Lo lay ya kí ndil kí maji al kin uwə-é-ti lé, itə-é ilə-é nangi rəm, əm ta-é ɿ puki-puki rəm, uso ngangí-é məgəgə-məgəgə rəm, bá ndaji-é ndóy-ndóy rəm tɔ. M'dəji njéndó né-je lə-i kadi 'tubə ndil kí maji al kinlé dɔ-é-ti kɔgi ya, ngà dɛ d'asi al. <sup>19</sup> Beba Jeju idə-dé panè: Səi ko dow-je kí njémɛɛngə-je kan! M'a kisi sə-si nati asi kaglo ban bəy wa? M'a kisi dɔ-ti sə-si asi kaglo ban bəy wa? 'Reei kɪ ngon lé rɔ-m-ti nè bè. Ə d'un ngon lé 'ree siə rɔ-é-ti. <sup>20</sup> Loki ngon lé oo Jeju taá ya rəmə, ndil kí maji al lé ɔsi-é kɪ tógi-é adi-é usi nangi ə ndur kuti-kuti adi əm ta-é ɿ puki-puki. <sup>21</sup> Jeju dəji bɔbi ngon lé panè, né kinlé ra-é bè asi dɔkaglo ban ngá wa? ɛ ilə-é-ti panè: Ra-é ngon-é-ti nɯ ya ə <sup>22</sup> taá-taá ya ndil lé ɔsi-é ilə-é pərəə-je, ilə-é mani-je kɔ kadi-é oy. Ngà kinə 'a kasi ra né madi rəmə, 'oo kəmtondoo lə-ji ə 'ra sə-ji. <sup>23</sup> Jeju ilə-é-ti panè: I 'dəji-m 'panè se m'a kasi wa? Dow kí adi mɛɛ-é lé, né kí à dum-é ya goto. <sup>24</sup> Lo-é-ti kin ya bɔbi ngon lé ilə bɔbi ndi-é nangi panè: M'adi mɛɛ-m, 'ra sə-m kɔ kadmɛɛ lə-m asi al. <sup>25</sup> Loki Jeju oo kí kosi dow-je d'ay miriri-miriri kɪ rɔ-dé-ti rəmə, ndangi ndil kí maji al lé panè: «I ndil kí njəkɔgi dow koo ta, njəkɔgi dow pa ta kinlé, m'un ndu madi-i kadi 'tɛɛ mɛɛ ngon-ti kin kɔgi ə 'təl 'ree mɛɛ-é-ti gogi al ya riw ngá.» <sup>26</sup> Ə ndil kí maji al ur kəə ə ɔsi ngon lé kɪ tógi-é n̄á bá tɛɛ-né kɔgi mɛɛ-é-ti. Ngon lé tɔ titi dow kí oy bè, adi dow-je kí d'ə lo-é-ti lé 'panè ɛ oy. <sup>27</sup> Ngà Jeju uwə ji-é, un-é-né kɪ taá ə ɛ ɿ ɿ taá.

<sup>28</sup> Loki Jeju ɔw kəy rəmə, njéndó né-je liə d'isi siə kɪ kár-dé ngá bá 'dəji-é 'panè: Kɔ ri bá jɛ ya kɪ dɔ-ji j'asi tubə ndil kí maji al kinlé kɔgi al wa? <sup>29</sup> Beba ɛ idə-dé panè: Ko ndil-je kɪ bè kinlé, ta kɪ pa kɪ Lubə ya par bá dow à tubə-dé-né.

*Nja joo kí* Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti kì dɔ tɔsi ndəl-ti liə

*Mat 17:22-23; Luk 9:43-45*

<sup>30</sup> D'ì lo-é-ti kinlé d'ɔw ə d'ində dɔnangi Galile 'gangi rəmə, Jeju ndigi kadi dow gə al. <sup>31</sup> Kdɔ ɛ ndó né njéndó né-je liə taá-taá ə idə-dé panè: «D'a kilə Ngon lə dow ji dow-je-ti kdɔ kadi 'tɔl-é, ngà ndɔ mutə go ndɔ koy-é-ti lé, ɛ à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.» <sup>32</sup> Ngà njéndó né-je 'gə mɛɛ ta kinlé al rəm, b́a dɛ 'b́əl lo dɛji-é ta dɔ-ti rəm tɔ.

*Ná to kí* boy dɔ madi-é-je-ti wa?

*Mat 18:1-5; Luk 9:46-48*

<sup>33</sup> Dɛ 'ree 'tɛɛ Kapɛrnayim. ə loki d'isi kəy ngá b́a Jeju dɛji njéndó né-je liə panè: Ri b́a 'naji-nə ta dɔ-ti rəbəə lé wa? <sup>34</sup> †Ngà dɛ d'ilə-é-ti al, kdɔtalə dɔ rəbi-ti lé, d'ɔw 'naji-nə ta 'panè se ná b́a to kí boy nɔ dan-dé-ti wa? <sup>35</sup> †Beb́a Jeju uwə lo isi-ti nangi ə ba njéndó né-je kí dɔgi gidi-é joo lé kɔ rɔ-é-ti b́a idə-dé panè: Dow kí ndigi to kí dɔsay lé, kadi təl rɔ-é kɔ sɔy dow-je lay rəm, b́a kadi-é təl rɔ-é ngonnjəkullə-ti lə dow-je lay rəm tɔ. <sup>36</sup> Go-ti, Jeju un ngon kí ndɛ b̀è adi-é ɔ dan-dé-ti danə ə go-ti təl uwə-é kàdì-é-ti b́a idə-dé-né ta panè: <sup>37</sup> †Dow kí rá-rá kí uwə ngon kí titi ɛ kin b̀è kɔ rɔ-é-ti kdɔ ta lə-m kin rəmə, to mə ya dowbé uwə-m kɔ rɔ-é-ti tɔ tin. ə dow kí uwə-m kɔ rɔ-é-ti lé, to mə b̀è b́a dowbé uwə-m kɔ rɔ-é-ti al, ngà to njəkulə-m b́a dowbé uwə-é kɔ rɔ-é-ti tin.

*Dow kí* ɔsi ta Jeju al lé to dow liə

*Luk 9:49-50*

<sup>38</sup> Jə idə Jeju panè: «Njéndó dow-je né, jɛ j'oo dow káre un ri-i b́a isi tubə-né ndil-je kí maji al dɔ dow-je-ti é

† 9:34 9:34 Luk 22:24 † 9:35 9:35 Mat 20:26,27; 23:11; Mar 10:43,44; Luk

22:26 † 9:37 9:37 Mat 10:40; Luk 10:16; Jə 13:20

j'sangi kadi j'ɔgi-é dɔ-ti kɔɔ ɛ un go-ji al.» <sup>39</sup> Jeju panè: «ɔgi-é dɔ-ti al, kɔɔ dow kí ra nékɔji kà ri-m lé, à təl tajinati nè pa ta kà maji al dɔ-m-ti go-ti al.» <sup>40</sup> †Kɔɔ dow kí ɔsi-ji kà ta al lé, to dow lə-ji. <sup>41</sup> †Dow kí adi-si man kay mɛɛ kaman káre kɔɔ to kí sɔi 'toi dow-je lə-m ma Kristi\* lé, ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dowbé kin à nal nékugə dɔji-é al.

*Ta lə dow kí ra madi-é adi ra majal*

*Mat 18:6-9; Luk 17:1-2*

<sup>42</sup> Ngà kinə dow ra dow káre dan ngan dow-je-ti kí d'adi-m mɛɛ-dé kin adi-é ra majal lé, lé 'dɔɔ mbal kusi ko kí boy mindi-é-ti b́a d'ilə-é-né dan babo-ti ya kàrè 'liə tò soti b́əy. <sup>43</sup> †Kinə ji-i ra-i adi 'ra majal rəmə, 'gangi-é ilə-é kɔgi; kadi 'ɔw lo kiskəm-ti kà ji-i káre lé tò soti itə kadi 'ngəm ji-i joo lay ə 'ɔw-né dan pər-ti kí tò sartagangi. <sup>44</sup> [Lo-é-ti kinlé kode-je kí rɔ dow-ti d'a koy al rəm, b́a pər kí titi kàrè à koy al rəm tɔ.]† <sup>45</sup> Kinə nja-i ra-i adi 'ra majal rəmə, 'gangi-é ilə-é kɔgi; kadi 'ɔw lo kiskəm-ti kà nja-i káre lé, tò soti itə kadi 'ngəm nja-i joo lay ə 'ɔw-né dan pər-ti kí tò sartagangi. <sup>46</sup> [Lo-ti kí kode-je kí rɔ dow-je-ti d'a koy al rəm, b́a pər kí titi kàrè à koy al rəm tɔ.]‡ <sup>47</sup> †Kinə kəm-i ɔw sə-i adi 'ra majal rəmə, 'ɔr-é 'ilə-é kɔgi. Kadi 'ɔw kɔbɛ-ti lə Lubə kà kəm-i káre-rè lé tò soti itə ngəm kəm-i joo lay ə d'ilə-i-né dan pər-ti kí

† 9:40 9:40 Mat 12:30; Luk 11:23 † 9:41 9:41 Mat 10:42 \* 9:41 9:41

Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 9:43 9:43

Mat 5:30 † 9:44 9:44 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [ ... ] goto

mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kà ji-dé

kà ta grɛki. ‡ 9:46 9:46 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [ ... ]

goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kà

ji-dé kà ta grɛki. † 9:47 9:47 Mat 5:29

tò sartagangi. <sup>48</sup>Lo-ti kí kode-je kí rɔ dow-je-ti d'a koy al rəm, bá pər kàrè à koy-ti al rəm tɔ. <sup>49</sup>Kdo dow kí ində dan pər gangi lé aa njay-njay ə titi-na k̀i kati bè. <sup>50</sup>†Kati to né kí maji ya, ngà kinə mbinə-é ɔr kɔgi lé dow à ra-né ban bá à təl dɔ gogi bəy wa? Adi rɔ-si taa kati ə isi-na k̀i lapiya.

## 10

*Ta kí dɔ gāngi-na-ti lə dené k̀i dingəm*

*Mat 5:31-32; 19:1-12; Luk 16:18; Det 24:1-4*

<sup>1</sup>Jeju ɿ lo-é-ti kin ɔw dɔnangi Jude-ti gidì ba jurde-ti. Kosi dow-je 'təl 'kəwna rɔ-é-ti, ə titi kí ɛ ra-né low-low lé, ɛ ndó-dé né ya bəy. <sup>2</sup>Rəmə Parisi-je 'ree rɔ-é-ti kdo na-é koo ta kí mɛɛ-é-ti adi 'dəji-é 'panè se to tó-é kadi dow tubə ne-é wa? <sup>3</sup>Jeju ilə-dé-ti panè: Moiyiji un ndu dɔ-ti adi-si panè ri wa? <sup>4</sup>†Dɛ təl d'idə-é 'panè: Moiyiji lé un ndu panè: Kinə dow tubə ne-é rəmə kadi 'adi-é mbete tubə bane. <sup>5</sup>Bəba Jeju təl panè: To ta lə mɛɛnga lə-si bá Moiyiji ndangi-né ndukun kinlé adi-si. <sup>6</sup>Ngà lo kulə gin dɔnangi-ti lé, Lubə ra dené k̀i dingəm. <sup>7</sup>Gin-é kin bá dingəm à kinə-né kɔ-é k̀i bɔbi-é kdo tinə nati k̀i ne-é. <sup>8</sup>ə dɛ joo lay ya 'təl kubru rɔ kí káre-rè. Adi dɛ 'to dow-je joo al ngá; ngà 'to kubru rɔ kí káre-rè. <sup>9</sup>Né kí Lubə tó nati lé, kadi dow tuti al. <sup>10</sup>Loki d'isi mɛɛ kəy-ti lé, njéndó né-je 'təl 'dəji-é ta dɔ-ti ya bəy. <sup>11</sup>†Bəba idə-dé panè: Dow kí tubə ne-é bá taa dené kí rangi lé, ɛ ra kaya nɔ ne-é-ti kí kete. <sup>12</sup>Rəm bá dené kí inə ngɔbi-é ə taa dingəm kí rangi kàrè ra kaya ya tɔ.

---

† 9:50 9:50 Mat 5:13; Luk 14:34,35 † 10:4 10:4 Mat 5:31 † 10:11 10:11  
Mat 5:32; 1Kɔ 7:10,11

*Ta lə* Jeju k̀i ngan-je kí dɔ-dé nà̀y

*Mat 19:13-15; Luk 18:15-17*

<sup>13</sup> Dow-je 'ree k̀i ngan-je rɔ Jeju-ti kɔɔ kadi ində ji-é dɔ-dé-ti. Ngà njéndó né-je 'kɔl sə-dé. <sup>14</sup> Loki Jeju oo né kí 'ra kinlé rəmə, məe-é ɔ̃-é adi idə-dé panè: «Inəi ngan-je adi 'ree rɔ-m-ti, b̃i ɔgi-dé al, kɔɔtalə kɔɔbe lə Lubə tò kɔɔ dow-je kí 'titi-nə sə-dé bè. <sup>15</sup> †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi. Dow kí ndigi kɔɔbe lə Lubə titi-nə k̀i ngon kí s̃e ndigi-né kin al lé à kɔw-ti ndə bè al.» <sup>16</sup> Go-ti, Jeju uwə ngan-je lé k̀i rɔ-é-ti, ə ində ji-é dɔ-dé-ti b̃á tɔr-né ndi-é dɔ-dé-ti.

*Ta lə* dingəm kí njènékingə

*Mat 19:16-30; Luk 18:18-30*

<sup>17</sup> Loki Jeju un rəbi isi ɔw rəmə, dingəm káre ay ngɔɔdi go-é-ti, tɔsi məkəji-é nangi nɔ̃-é-ti ə dəji-é panè: «Dow kí maji kí njéndó dow-je né, ri b̃á m'a ra b̃á m'a kisi-né kəm sartagangi wa?» <sup>18</sup> Jeju idə-é 'panè: «Kɔɔ ri b̃á i 'b̃a-m dow kí maji wa? Dow kí maji goto, Lubə ya k̀i kár-é é maji. <sup>19</sup> 'Gə ndukun-je lə Lubə gɔw: “A tɔl dow al, 'a ra kaya al, 'a bɔgi al, 'a tət̃i ta kí ndangi al, 'a ra né kí maji al k̀i dow al, 'a tət̃i kagi bɔbi-i k̀i kɔ-i.”» <sup>20</sup> Dingəm lé ilə-é-ti panè: «Njéndó dow-je né, basa-m-ti ñu ya m'təl rɔ-m go né-je-ti kin lay.» <sup>21</sup> Jeju oo-é gəróró, ndigi-é ə idə-é panè: «Né káre nal-i b̃əy. 'ɔw 'ndogi nékingə-i lay ə 'ləbi là-é njéndoo-je rəmə ndɔ-é 'a kingə ña dɔrɔ-ti ə 'ree un go-m.» <sup>22</sup> Ngà rəmə dingəm lé rɔ-é nəl-é dɔ ta-ti kinlé al, adi ɔti ɔw k̀i rɔkati kanana, kɔɔ to dow kí nékingə-é ña.

<sup>23</sup> Beba Jeju oo lo gəə dɔ-é, b̃á idə njéndó né-je liə panè: «Kadi njènékingə-je d'ɔw kɔɔbe-ti lə Lubə lé, to né kí ngə ña.» <sup>24</sup> Ta kí Jeju pa lé ɔr ndil njéndó né-je.

† 10:15 10:15 Mat 18:3

Beba Jeju təl idə-dé panè: «Ngan-m-je, kow kɔbe-ti lə Lubə lé nga n̄a. <sup>25</sup> Kadì jambal dəə be libri-ti lé to né kí nga n̄a ya, ngà kadì njènékingə ɔw kɔbe-ti lə Lubə lé to né kí nga itə-é b̄əy.» <sup>26</sup> Ta kinlé ɔr ndil njéndó né-je ta madi-é-ti ya b̄əy, adi 'pa-n̄a ta dan-dé-ti 'panè: «Tò bè ngà n̄a b̄á à kaji wa?» <sup>27</sup> Jeju oo-dé gərərə ə 'panè: «Né kinlé dow-je b̄á dum-dé b̄i dum Lubə al, kɔ Lubə lé né kí dum-é goto.»

<sup>28</sup> Rəmə Piyər idə-é panè: «Yən, jɛ kinlé, j'tusi né-je lə-ji j'inə b̄á j'un go-i tin.» <sup>29</sup> Beba Jeju ilə-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi. Dow kí inə kəy liə, kì ngankɔ-é-je, kì kɔnan-é-je, kì kɔ-é, kì bɔbi-é, kì ngan-é-je əse ndɔr-je liə kɔ ta lə-m rəm, kɔ Poyta kí Maji rəm lé, <sup>30</sup> kisi-é kì dɔ-é taá nè kin ya à kingə kí rangi dɔ-ti nja bu, adi to kingə kəy-je, kì ngankɔ-é-je, kì kɔnan-é-je, kì kɔ-é-je, kì ngan-é-je, kì ndɔr-je rəm, b̄á d'a kulə kəm-é ndoo-je rəm, b̄á à kingə kiskəm kí sartagangi kaglo-ti kí à ree b̄əy rəm tɔ. <sup>31</sup> †Dow-je n̄a dan dɛ kí kete-ti d'a təl to dow-je kí gogi ə dow-je n̄a dan dɛ kí gogi-ti d'a təl to dow-je kí kete tɔ.»

*Nja mutə* kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti kì dɔ tɔsi ndəl-ti liə

*Mat 20:17-19; Luk 18:31-34*

<sup>32</sup> Lokì Jeju kì njéndó né-je liə d'un rəbi d'isi d'ow kì Jorijaləm lé, Jeju usi n̄ə-dé-ti. Mɛɛ njéndó né-je gangi man rəm, dow-je kí d'un go-dé kàrè 'bəl rəm tɔ. Beba Jeju ba njéndó né-je kí dɔgi gidi-é joo kì rɔ-é-ti, pa sə-dé ta kí dɔ né-ti kí à tɛɛ dɔ-é-ti panè: <sup>33</sup> Yən, kow kí j'isi j'owi kì Jorijaləm kinlé, d'a kilə Ngon lə dow-je njékun dɔ njégugnə-je-ti lə Lubə, kì ji njéndó dow-je ndukun-je-ti.

† 10:31 10:31 Mat 20:16; Luk 13:30

D'a gangta koy dɔ-é-ti rəm, d'a kilə-é ji gin dow-je-ti kí 'to jipi-je al. <sup>34</sup> D'a sɔki-é rəm, d'a tubə yoro kəm-é-ti rəm, d'a tində-é kì ndəy marɔw ə d'a tɔl-é, ngà ndɔ kí njèkungi-ti mutə rəmə, à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ.

*Nédəji lə ngan lə Jebede*

*Mat 20:20-28; Luk 22:24-27; Jɔ 13:1-17*

<sup>35</sup> Jaki kì Jà kí 'to ngan lə Jebede lé, 'ree rɔ Jeju-ti 'panè: Njèndó dow-je né, j'ndigi kadì 'ra né kí j'ow kì dəji-i kin adi-ji. <sup>36</sup> Ə Jeju dəji-dé panè: Ri b́a sɔi ndigi kadì m'ra m'adi-si wa? <sup>37</sup> Bəba dɛ d'ilə-é-ti 'panè: Jɛ lé j'ge kadì ndɔ kí 'a kisi dan riɓa-ti lə-i rəmə, 'adi dow káre isi dɔ jikɔl-i-ti ə kí káre isi dɔ jigəl-i-ti tɔ. <sup>38</sup> †E ilə-dé-ti panè: Sɔi lé, 'gəi né kí 'dəji lé al. A kasi kingəi kɔ́ kí m'a kingə lé kare wa? əse asi kadì 'ra-si «batəm» kɔ́ kí m'a ra lé kare wa? Bəba d'ilə-é-ti 'panè: Oiyɔ, j'a kasi kare. <sup>39</sup> Ə Jeju təl ilə-dé-ti panè: Tɔgrɔ-ti, kɔ́ kí m'a kingə lé a kingəi rəm, batəm kɔ́ kí d'a ra-m lé kàrè d'a ra-si tɔ.

<sup>40</sup> Ngà ta lə kisi dɔ jikɔl-m-ti əse dɔ jigəl-m-ti lé, to mə b́a m'a kadì al. Ngà tò kdɔtalə dow-je kí Lubə ya ra go-é kete kdɔ-dé. <sup>41</sup> Loki ndəgi-é-je kí dɔgi d'oo ta kin bè lé, wɔngi ra-dé n̄a dɔ Jaki-je-ti kì Jà lé. <sup>42</sup> †Bəba Jeju b́a-dé ə idə-dé panè: «Sɔi 'gəi kí dɛ kí dow-je d'oo-dé kì njèkɔbɛ dɔ gin dow-je-ti kí gay-gay kí dɔnangi-ti nè lé, d'ulə kəm dow-je ndoo n̄a rəm, b́a dow-je kí boy-boy kàrè d'ɔ́ bɛ dɔ dow-je-ti lé kí go lo njètɔgi-ti rəm tɔ. <sup>43</sup> †Ngà sɔi lé, kɔ́-n̄a kí bè kin à goto dan-si-ti. Ngà dow kí ndigi kadì n'to kí boy dan-si-ti lé, kadì təl rɔ-é ngonnjèkullə-ti lə-si b́ane; <sup>44</sup> ə dow kí ndigi kadì n'to kí dɔsɔy dan-si-ti lé, kadì təl rɔ-é bɔ-ti lə-si lay tɔ.

† 10:38 10:38 Luk 12:50 † 10:42 10:42 Luk 22:25,26 † 10:43 10:43 Mat 23:11; Mar 9:35; Luk 22:26

<sup>45</sup> Kdɔtalə Ngon lə dow lé ree kɔɔ kadi dow-je 'ra kullə d'adi-é al, ngà ɛ ɓá ree kɔɔ ra kullə kadi dow-je rəm, ɓá kɔɔ kadi rɔ-é gangi-né dɔ kosi dow-je rəm tɔ.»

*Jeju adi* Bartime kí njèkəmtɔ oo lo

*Mat 20:29-34; Luk 18:35-43*

<sup>46</sup> Jeju kɔ njéndó né-je ree 'tɛɛ ɓebo Jeriko-ti. Loki d'isi 'tɛɛ ki gidi ɓe-ti nati kɔ njéndó né-je liə, kɔ kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy rəmə, njèkəmtɔ kí 'ɓa-é Bartime kí to ngon lə Time, isi ngangɔ rəbi-ti isi kɔy né. <sup>47</sup> Loki ɛ oo kí to Jeju kí Najarɛti lé, ɛ ilə ɓɔbi ndi-é nangi nɔ panè: «Jeju, ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m.» <sup>48</sup> Rəmə dow-je nɔ 'ndángi-é kadi uti ta-é. Ngà ɛ ilə ɓɔbi ndi-é nangi nɔ itə kí kete lé ɓəy panè: «Ngonka Dabidi, 'oo kəmtondoo lə-m ɓoo.» <sup>49</sup> ɓeɓa Jeju təl ɔ nangi ə panè: 'ɓai-é ki nè. ə dɛ 'ɓa njèkəmtɔ lé d'idə-é 'panè: «'Uwə rɔ-i ngà, ɔ taá, ɛ ɓa-i.» <sup>50</sup> Rəmə njèkəmtɔ lé ilə kubi kul liə kɔgi, ubə nangi rati, ɔ bal ɔw rɔ Jeju-ti. <sup>51</sup> ə ɛ dəji-é panè: Ri ɓá i 'ndigi kadi m'ra m'adi-i wa? Njèkəmtɔ lé ilə-é-ti panè: «Njéndó dow-je né, kəm-m ya 'adi təl oo lo.» <sup>52</sup> ɓeɓa Jeju idə-é panè: «'ɔti 'ɔw, kadi mɛɛ lə-i adi-i lapiya.» Rəmə tajinati nè ya kəm-é oo lo ə un rəbi go Jeju-ti.

*Jeju mɛɛ* ɓebo Jorijalɛm-ti

## 11

*Ree Jeju Jorijalɛm*

*Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jq 12:12-19*

<sup>1</sup> Loki d'isi d'ɔw ki ɓebo Jorijalɛm-ti ɓá 'ree 'tɛɛ ngosi kɔ ɓe kí Betpaje, kɔ Betani kàdɔ mbal kɔ kagi Olibiye-je-ti rəmə, Jeju ulə njéndó né-je liə joo panè: <sup>2</sup> «ɔwi mɛɛ ngonɓe-ti kí tɔ nɔ-si-ti kin, rəmə tajinati nè ya a kingəi ngon koro kí dow al-é al ɓəy kí 'tɔ-é nangi ə 'tuti-é, 'reei

siə. <sup>3</sup> Kinə dow dəji-si panè: “'Tuti-é kɔɔ ri wa” rəmə idəi-é 'painè 'Babe bá ge-é ə tajinatɪ nè ya à kiŋə-é kadi-é ree gogi\*.»

<sup>4</sup> Beba njéndó né-je lé d'ow rəmə d'ingə ngon koro kí 'tɔ́-é ndaa-ti, takəy-ti, mbó rəbi-ti ə 'tuti-é tɔ. <sup>5</sup> Dow-je kí ná-je kí dan də kí d'a lo-é-ti lé 'dəji-dé 'panè: «To ri bá 'rai bè wa? 'Tuti ngon koro kinlé kɔɔ ri wa?» <sup>6</sup> ə də d'ilə-dé-ti titi kí Jeju idə-dé-né lé, rəmə d'ingə-dé d'adi d'ow siə.

<sup>7</sup> Beba 'ree kɪ ngon koro lé d'adi Jeju ə 'labi kubi-je lə-dé gidi-é-ti adi Jeju isi dɔ-ti. <sup>8</sup> Dow-je nə 'labi kubi-je lə-dé dɔ rəbi-ti ə də kí ná-je 'təti balkəm kagi-je kí mɛɛ ndɔr-je-ti bá 'labi dɔ rəbi-ti.

<sup>9</sup> Dow-je kí d'ow kete nɔ́-é-ti kɪ də kí d'ow go-é-ti, 'tur kəə boy-boy 'panè:  
«Kɔsgaji tò dɔ Lubə-ti! Kadi Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-ti kí njèree kɪ ri 'Babe.

<sup>10</sup> Kadi Lubə tɔr ndi-é dɔ kɔbe-ti kí isi ree, kadi-é tɔr ndi-é dɔ kɔbe-ti lə ka-ji Dabidi!  
Kɔsgaji tò dɔ Lubə-ti kí taá nɔ.»

<sup>11</sup> Jeju ɔw bebo Jorijaləm-ti takəy-ti lə Lubə. Loki oo né-je lay kí titi rəmə, ɛ tɛɛ ɔw Betani kɪ njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo kɔɔ ndo isi il ngá.

*Ta lə* kote kí Jeju man-é

*Mat 21:18-19*

<sup>12</sup> Lo aa go-ti, loki d'ində lo 'tɛɛ mɛɛ be-ti kí Betani lé bo ra Jeju. <sup>13</sup> Beba ɛ un kəm-é oo lo kete nɔ́-é-ti rəmə,

\* <sup>11:3 11:3</sup> *Ta lə* kiŋə koro kinlé mɛɛ mbete-je-ti kí ndàngi kɪ ji-dé kɪ ta grɛki lé, 'ná-je 'ndàngi-ti 'panè to 'ba njəkoro lé bá à kiŋə-é kadi d'ow siə d'adi Jeju ə kí madi rəmə 'panè to Jeju bá à kiŋə koro lé kadi təl ree rɔ 'ba-é-ti gogi.

oo kote kí mbi-é iti maji ɔ ɔw gin-ti kɔɔ koo se n'a kingə kandi-é wa. Ngà loki tɛɛ gin-é-ti rəmə, kandi-é goto kɔɔtalə to nɔy kandi liə al ɓəy. <sup>14</sup> Beɓa Jeju idə kote lé panè: «Ndə ɓá dow à kijə kandi-i kuso gogi al ngá. Njéndó né-je d'oo ta liə kí pa lé.»

*Jeju tubə njéragati takəy-ti lə Lubə*

*Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jq 2:13-22*

<sup>15</sup> Loki Jeju kɔ njéndó né-je liə 'ree 'tɛɛ Jorijaləm lé, ɛ ɔw takəy-ti lə Lubə rəmə, tubə njéragati-je kɔ njéndoɣi né-je kɔɣi, titə tablə-je lə njémbəl-nə là-je kɔ kagi kisi-je lə njéragati də-je tilə. <sup>16</sup> Dow káre ya kàrè ɪŋə-é adi un né dəə-né takəy-ti lə Lubə al.

<sup>17</sup> ɔ ɛ ndó-dé né ɔ 'panè: 'Ndàngi 'panè:

«Kəy lə-m lé d'a ɓa-é kəy pa ta kɔ Lubə kí tɔ kɔɔ gin dow-je lay;

ngà səi adi təl to kəy kisi njéɓogi-je.»

<sup>18</sup> Njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə kɔ njéndó dow-je ndukun-je d'oo ta liə rəmə 'sangi kəm rəbi tɔl-é, ngà dɛ 'ɓəl-é kɔɔ kosi dow-je lay ya néndó liə uwə-dé kɔ ta.

<sup>19</sup> Loki kàdɔ ur lé, Jeju ində lo tɛɛ mɛɛ ɓebo-ti kɔ njéndó né-je liə.

*Kagi kote kí Jeju man-é lé tuti kurum*

*Mat 21:20-22*

<sup>20</sup> Kɔ ndɔge ta təl-dé-ti rəmə, njéndó né-je d'oo kí kote lé ɪ taá ya tuti sar tɛɛ njirə-é-ti nangi. <sup>21</sup> Beɓa mɛɛ Piyər ole dɔ né-ti kí ra-né lé adi, idə Jeju panè: Njéndó dow-je né 'oo, kote kí 'man-é lé tuti kurum tin.

<sup>22</sup> Jeju idə-dé panè: «Adi mɛɛ-si Lubə. <sup>23</sup> †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí kinə dow madi idə mbal kin panè: “Ɔti kɔ rangi lo kin-ti ɔ 'ɔw 'usi dan babo-ti”, ɓá kinə

† 11:23 11:23 Mat 17:20; 1Kɔ 13:2

dowbé lé tadi ta do-ti al ə adi mɛɛ kɪ né-é à ra né lé, né-é à ra né ya to.» <sup>24</sup> Gin-é kin b́á adi m'idə-si: Né lay kɪ səi 'dɔʒi mɛɛ ta-ti kɪ pa kɪ Lubə lé, kadi 'ndai mɛɛ-si kay kɪ ingəi né-é ngá, rəmə a kingəi né-é ya to.

<sup>25</sup> †ə loki səi ʔi taá kdo pa ta kɪ Lubə b́á ooi toki ɔwi kɪ ta mɛɛ-si-ti kɪ dow rəmə, inəi go kɔʒi adi-é kdo kadi Bɔbi-si Lubə kɪ isi dɔrɔ-ti inə-né go majal-je lə-si kɔʒi adi-si to.

<sup>26</sup> [Ngá kinə inəi go majal-je lə madi-si-je kɔʒi al lé, Bɔbi-si kɪ isi dɔrɔ-ti à kinə go majal-je lə-si kɔʒi al ya to.]†

*Ta kɪ do tɔʒi-ti lə Jeju*

*Mat 21:23-27; Luk 20:1-8*

<sup>27</sup> Loki 'təl ree Jorijalɛm gɔʒi lé, Jeju ɔw njiyə takəy-ti lə Lubə rəmə, njékun do njégugnə-je lə Lubə, kɪ njéndó dow-je ndukun-je, kɪ 'ngatɔʒi-je lə jipi-je d'ow rɔ-é-ti <sup>28</sup> ə 'dɔʒi-é 'panè: «Ná b́á adi-i tarəbi b́á 'ra-né né-je kinlé wa? Ná adi-i tɔʒi b́á 'ra-né wa?» <sup>29</sup> Jeju ilə-dé-ti panè: «M'a dɔʒi-si ta káre bè ya par; iləi-mi-ti ə m'a kidə-si dow kɪ adi-m tɔʒi m'ra-né né-je kinlé to. <sup>30</sup> Jə lé to Lubə b́á ulə-é adi ra dow-je batɛm əse to dow-je wa? Iləi-mi-ti.» <sup>31</sup> Bəbá dɛ 'pa-nə ta dan-dé-ti 'panè: «Kinə j'painè to Lubə b́á ulə-é lé ɛ à təl panè kdo ri b́á adi-é mɛɛ-si al wa? <sup>32</sup> ə kinə j'painè to dow-je b́á d'ulə-é ya bè lé, bayawəə ... Dɛ 'pa bè kdo dɛ 'bəl kosi dow-je, kdo dow-je lay 'gə kɪ Jə lé to njèpata kɪ ta Lubə-ti kɪ tɔgrɔ-ti.» <sup>33</sup> Bəbá dɛ d'idə Jeju 'panè: «J'gə al.» Rəmə Jeju idə-dé panè: «Mə kàrè m'a kidə-si dow kɪ adi-m tɔʒi b́á m'ra-né né-je kinlé al ya to.»

† 11:25 11:25 Mat 6:14,15 † 11:26 11:26 Ta-je kɪ tò mbunə né-ti kinlé [ ... ] goto mɛɛ mbete-je-ti kɪ dɔsəy kɪ dan-ti-je kɪ 'ndàngi kɪ ji-dé kɪ ta grɛki.

## 12

*Gosta kí do njérakullø mœœ ndor nduu-ti*

*Mat 21:33-46; Luk 20:9-19*

<sup>1</sup> Jeju pa ta kî gosta panè: Dow káre uwø nduu, or gali do-ti, ra ðe do ør-ti kdo mbore-né man nduu lé røm, ur pal ngøm lo titi, ðøy ðá adi njérakullø-é-je d'uwø siø do-é kadi 'ra kullø do-ti ø oti ow mba. <sup>2</sup> Loki nay kijø kandi nduu asi lé, 'ða njøndor lé ulø ngonnjøkullø káre ro njérakullø-je-ti lé, kdo kadi d'adi-n'è kandi nduu læ-n'è kí sobi do-n'è. <sup>3</sup> Rømə de d'uwø-é, 'tindø-é mbuki-mbuki ø d'ingø-é d'adi tøl kî ji-é kare. <sup>4</sup> E tøl adi ngonnjøkullø kí rangi ow ðøy; de d'uwø-é, 'tindø do-é mbuki-mbuki ðá 'taji-é do-ti. <sup>5</sup> 'Ba njøndor lé tøl ulø ngonnjøkullø kí rangi ya ðøy; ø kàrè 'tol-é røm, ðá de kí rangi nà kí 'ða-dé ulø-dé go-ti kàrè 'tol de kí nà-je ðá 'tindø de kí dan-ti-je røm to. <sup>6</sup> Ngon kal liø kí indø-é dan køm-é-ti ya par ngá ó nøy; adi ø to soy dow kí ulø-é kí ro-dé-ti ø panè: «To ngon-m adi d'a ðøl gidi-é.» <sup>7</sup> Ngà loki njérakullø mœœ ndor nduu-ti kinlé d'oo-é rømə, d'idø-nà ta 'panè: «Ooi, ngon-é kí ndø-é à to njènéndubø lé ø ow ree ongi. 'Rei adi j'toli-é kadi néndubø tøl to kí læ-ji.» <sup>8</sup> Beða d'uwø-é, 'tol-é, 'ndor nin-é d'ilø wale. <sup>9</sup> Ngá ðá Jeju tøl panè: Bè kinlé, ri ðá 'ða njøndor nduu lé à ra wa? À ree kdo tøl njérakullø mœœ ndor nduu-ti kin kogi ø à koy de kí rangi kindø-dé tó-dé-ti.

<sup>10</sup> «ør kí njékindø køy-je d'ilø piringi kogi lé ðá tøl to ør kí maji kí sul køy-ti.»

Ta kinlé, søi 'ndói mœœ mbete-ti kí aa njay ooi ya al wa?

<sup>11</sup> Né kinlé to kullø ra 'Babe. Ngà kî ro-ji-ti rømə, to nékøji.

<sup>12</sup> Njékun do njégugné-je læ Lubø, kî njéndó dow-je ndukun-je, kî 'ngatøgi-je læ jipi-je 'sangi røbi kdo kuwø

Jeju, kɔ ɣə kɨ ɛ pa gosta kinlé sobi-né dɔ-dé, ngà dɛ 'bəl kosi dow-je. Beɓa d'inə-é ə d'ɔti d'ɔw.

*Ta kɨ dɔ lambo-ti lə Sejar*

*Mat 22:15-22; Luk 20:20-26*

<sup>13</sup> Go-ti, 'təl d'ulə Parisi-je kɨ dan-ti-je, kɨ dow-je lə Erodɨ kɨ nɔ-je rɔ Jeju-ti, kɔ kadi d'ingə ta madi ta-é-ti ə d'ilə-né ta dɔ-é-ti. <sup>14</sup> Lokɨ 'ree rɔ-é-ti lé 'dɔji-é 'panè: Njèndó dow-je né, j'gə kɨ i lé 'to njèpata kɨ tɔgrɔ-ti rəm, i 'bəl kəm dow al rəm; kɔ i 'oo maji lə dow kɨ taga nè kin al; ngà i 'isi 'ndó dow-je rəbi lə Lubə kɨ ɔw nati kɨ ta tɔgrɔ-ti. Beɓa j'dɔji-i kadi 'idə-ji se to tó-é kadi dow ugə lambo lə ngar Sejar wa? Tò kadi j'ugə əse tò kadi j'ugə al wa?

<sup>15</sup> Ngà Jeju gə ta kədkəm dow-je kɨ mɛɛ-dé-ti lé adi idə-dé panè: «Kɔ ri b́a 'sangi kadi ooi ta kɨ mɛɛ-m-ti wa?» 'Reei kɨ kɔ là káre adi-mi m'oo. <sup>16</sup> Beɓa 'ree kɨ kɔ là káre d'adi-é, ngà b́a ɛ təl dɔji-dé panè: «To dɔ nɔ kɨ ri nɔ b́a tò-ti wa?» Rəmə dɛ d'ilə-é-ti 'panè: «To dɔ Sejar kɨ ri-é.» <sup>17</sup> Ngà b́a ɛ təl idə-dé panè: «Né lə Sejar ə adi Sejar, ngà né lə Lubə rəmə, adi Lubə tɔ.» Ta kɨ Jeju ilə-dé-ti kinlé, ɔr ndil-dé nɔ.

*Ta kɨ dɔ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ-ti*

*Mat 22:23-33; Luk 20:27-40*

<sup>18</sup> †Sadusi-je kɨ 'to njépanè tɔsi ndəl kində lo tɛɛ goto lé, 'ree rɔ Jeju-ti 'dɔji-é ta 'panè: <sup>19</sup> Njèndó dow-je né, Moiyiji un ndu adi-ji panè: «Kinə dow taa dené b́a oji siə ngon al b́əy ya oy rəmə, ngonkɔ njègoto-je à taa dené ndubə lé koji-né ngan-je kɔ kində-né ko-é.» <sup>20</sup> Ngankɔ-nɔ-je d'asi siri bè; ɛ kɨ dɔsay taa dené é oji siə ngon al b́əy ya ə oy. <sup>21</sup> Beɓa ɛ kɨ njəkungi-ti joo ree taa dené

† 12:18 12:18 Knj 23:8

ndubə lé, rəmə oji siə ngon al ya ə oy bəy; njəkungi-ti mutə kàrè bè ya rəm. <sup>22</sup> Bè-bè ya ngankɔ-ɔ-je kí siri kin d'oji siə ngon al ya d'oy-né lay rəm, bá dené-é lé kàrè oy-né go-dé-ti rəm tɔ. <sup>23</sup> Ndo kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, se dené kinlé à to ne ná dan-dé-ti wa? Kdɔtalə dɛ 'taa-é ya siri lay.

<sup>24</sup> Jeju təl idə-dé panè: «Səi uri wale, kdɔ səi 'gəi mɛɛ ta kí mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé al rəm, bá 'gəi tógi lə Lubə al rəm tɔ.» <sup>25</sup> Kdɔ loki dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, taana à goto; dow-je d'a kisi titi-nə kí malayka-je d'isi-né dɔra-ti kin bè. <sup>26</sup> Ta lə tɔsi kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, səi 'ndói mɛɛ mbete-ti lə Moiyiji lo-é-ti kí Lubə pa-né siə ta dan kam-ti lé ya al wa? Ɔ pa siə panè: «M'to Lubə lə Abrakam, Lubə lə Isaki kə Lubə lə Jakobi.» <sup>27</sup> Lubə lé to Lubə lə dow-je kí d'oy al. Ngà to Lubə lə dow-je kí d'isi kəm. Adi səi uri wale kur kí nga nɔ.

*Ta kí dɔ ndukun-ti kí boy itə madi-é-je*

*Mat 22:34-40; Luk 10:25-37; Ròm 13:8-10*

<sup>28</sup> Dow káre dan njéndó dow-je ndukun-je-ti oo ndi-dé lo naji-nə ta-ti ə gə kí Jeju ilə-dé ta-ti kin maji nɔ lé, ɛ ɔti ree rɔ-é-ti dəji-é panè: «Dan ndukun-je-ti lay lé, ɛ kí rá bá to kí boy itə madi-é-je wa?» <sup>29</sup> Jeju təl ilə-é-ti panè: «Ndukun kí boy itə madi-é-je lay é: “‘Oo, Israyell! 'Babe Lubə lə-ji ya to 'Babe kə kár-é bè. <sup>30</sup> 'A ndigi 'Babe Lubə lə-i kə mɛɛ-i kí káre-rè, kə ndil-i lay, kə tagir lə-i lay, bá kə tógi-i lay rəm tɔ.” <sup>31</sup> Ndukun kí ɔsi go-é é: “‘A ndigi dow madi-i toki kə rɔ-i bè tɔ.” Ndukun-je kí joo kinlé, ɛ kí rangi kí boy itə-dé goto.» <sup>32</sup> Njéndó dow-je ndukun lé təl idə-é panè: «Oiyó, njéndó dow-je né, ta lə-i to tó-é. Lubə lé ra káre-rè ə ɛ kí rangi kí ɔsi kəl-é goto rəm, <sup>33</sup> kadi dow ndigi-é kə mɛɛ-é kí káre-rè rəm, kə tagir liə

lay rəm, k̀i tógi-é lay rəm, b́a kadi dow ndigi madi-é toki rɔ-é bè rəm kinlé, to né-je kí maji itə da-je lay kí ró, k̀i ɛ́ kí kilə məsi-dé nangi kadi Lubə.» <sup>34</sup> †Loki Jeju oo kí ɛ́ təl ilə-é-ti k̀i gosi lé, ɛ́ idə-é panè: «I 'a say k̀i kɔbe kí dɔra-ti al.» Beba go-ti lé, dow kí bo dɔji ta Jeju ra-é ya goto ngá.

*Kristi* to ngon lə ná wa?

*Mat 22:41-46; Luk 20:41-44*

<sup>35</sup> Loki Jeju un ta ə ɔ́ ndó né dow-je takəy-ti lə Lubə rəmə, ɛ́ dɔji ta panè: «Kdɔ ri b́a njéndó dow-je ndukun-je 'panè Kristi\* to ngonka Dabidi wa?» <sup>36</sup> Dabidi ya kàrè, loki Ndil kí aa njay tɛɛ k̀i dɔ ta adi-é lé ɛ́ panè:

«'Babe idə 'Babe lə-m panè:

'Ree 'isi dɔ jikɔl-m-ti sar kadi m'təl njéba-je lə-i gin tógi-i-ti.»

<sup>37</sup> Dabidi ya k̀i dɔ-é ba Kristi 'Babe, ngà ra ban b́a Kristi à to ngonka-é bəy wa? Lo-é-ti kinlé kosi dow-je d'oo ta liə k̀i rɔnəl.

*Ndɔji* kí sɔbi dɔ njéndó dow-je ndukun-je

*Mat 23:1-36; Luk 20:45-47*

<sup>38</sup> Mɛɛ néndó-ti lé, Jeju panè: «Ooi go rɔ-si maji k̀i rɔ njéndó dow-je ndukun-je-ti. Kdɔ dɛ́ lé nəl-dé kɔr gama k̀i kubi-je kí ngal puu-puu rəm, 'ndigi kadi dow-je 'ra-dé lapiya kunta-ɔ́ lokosi-je-ti rəm, <sup>39</sup> 'ndigi lokisi-je kí kete nɔ́ dow-je-ti mɛɛ kəykəwna-je-ti lə jipi-je rəm, b́a 'sangi lokisi-je kí nɔ́ dow-je-ti lo nékuso ra nay-je-ti rəm tɔ. <sup>40</sup> Dɛ́ 'kəə né-je kí mɛɛ kəy-je-ti lə njéngowkoy-je kər-kər ə 'pa ta k̀i Lubə d'adi ngal ɔ́-ɔ́ kadi dow-je d'oo-dé-né. Ta kí gangi kí ngá ɔ́ ya à ree dɔ-dé-ti.»

† 12:34 12:34 Luk 10:25-28 \* 12:35 12:35 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

*Kadkare* lə njèngɔwkoy kí njèndoo

*Luk 21:1-4*

<sup>41</sup> Go-ti, Jeju isi nangi sobi do ku kilə kadkare kí mee kəy-ti lə Lubə isi oo se ban ba dow-je d'isi d'adi-né né Lubə lə-dé wa? Njénékingə-je 'ree d'adi là kí na-na.

<sup>42</sup> Ngà njèngɔwkoy káre kí to njèndoo ree ungi silə joo kí to né al. <sup>43</sup> Beba Jeju ba njéndó né-je liə idə-dé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; njèngɔwkoy kí njèndoo kanlé, adi né itə ndəgi dow-je lay kí d'adi né kinlé. <sup>44</sup> Kdo de kí lay kinlé, to man do là-je lə-dé kí tò mburuki-mburuki ba d'adi tin. Ngà dené kanlé, né liə goto, adi e un soɔy nékingə-é ya adi ə to soɔy né kí à kuso kdo kisi-né ya ba un lati adi tin.»

## 13

*Ta lə* kəy lə Lubə kí Jorijaləm kí à tuji

<sup>1</sup> Loki Jeju tee kəy-ti lə Lubə ki ndaa-ti lé, dow káre dan njéndó né-je-ti liə panè: «Njéndó dow-je né, 'oo kəy kí boy kí d'ində kə ər-je kí kuró-kuró kin.» <sup>2</sup> Beba Jeju ilə-é-ti panè «'Oo, kəy-je kí boy-boy kinlé, d'a tɔsi tilə káre-káre kadí ər káre ya kàrè à tò do madi-é-ti al.»

*Né-je* kí à ra né kete nɔ təl Jeju-ti

*Mat 24:3-14; Luk 21:7-19*

<sup>3</sup> Go-ti, Jeju isi do mbal ka kagi Olibiye-je-ti sobi do kəy lə Lubə rəmə, Piyər, kə Jaki, kə Ja, kə Andre 'ba-é ngərəngi 'dəji-é ta 'panè: <sup>4</sup> «'Idə-ji, ndo kí rá ba né-je kinlé à ra né wa? Ə ri ba à tɔji kadí j'gə-né doɔkaglo-je kí né-je kinlé à ra né wa?» <sup>5</sup> Beba Jeju idə-dé panè: «Indəi kəmkaa do rɔ-si-ti, adi dow ədi-si al. <sup>6</sup> Kdo dow-je na d'a kun ri-m kində do-dé-ti ə d'a panè: “De ya 'to Kristi.” Beba d'a kədi-né dow-je na kur-dé-né wale. <sup>7</sup> Loki a kooi

poy rɔ-je, kɪ ká rɔ-je lé, adi mɛɛ-si gangi man al. Lé ban-ban ya kàrè né-je kinlé à ra né ya, ngà kɛ ɓá à to sɔy né-je al ɓɔy. <sup>8</sup> Gin dow-je madi d'a kɪ rɔ kɪ gin dow-je madi, kɔɓe káre à kɪ rɔ kɪ kɪ káre, dɔnangi à yəki kɪ lo-lo, ɓobo à kusi. Bè ya kàrè, à tò titi kulə gin ndo lə dené bè ɓɔy.»

<sup>9</sup> †«Ooi go rɔ-si maji, kɔɔ d'a kɔw sə-si nɔ njégangta-je-ti rəm, d'a tində-si mbuki-mbuki kəykwənwə-ti lə jipi-je rəm, d'a kɔw sə-si nɔ gubərnər-je-ti kɪ nɔ ngar-je-ti kadi 'gangi ta dɔ-si-ti kɔɔ ta lə-m; beɓa d'a kingə-né ta kɪ sɔbi dɔ-m ta-si-ti. <sup>10</sup> Ngà tò kadi mbɛ Poyta kɪ Maji lə-m lé, à kusi mbi gin dow-je-ti lay kete ɓɔy ɓá né-je kin à ra né. <sup>11</sup> Loki d'ɔw sə-si nɔ njégangta-je-ti lé, adi mɛɛ-si a kəkəkə kete kɔɔ ta-je kɪ à pai al; ngà ta kɪ à toki kində ta-si-ti dɔkàdɪ-é-ti kin ya ɓá 'pai; kɔɔ to sɔi ɓá a pai ta lé al, ngà to Ndil kɪ aa njay ɓá à kində ta ta-si-ti kadi 'pai.»

<sup>12</sup> «Dow à kun dɔ ngonkɔ-é ya kadi 'tɔl-é; ɓɔbi ngon à kun dɔ ngon-é kadi 'tɔl-é; ngan-je d'a kɔsi ta njékoji-dé-je rəm, d'a kun dɔ-dé kadi 'tɔl-dé rəm. <sup>13</sup> †Dow-je lay ya d'a kɔsi-si kɪ ta kɔɔ ta lə-m. Ngà dow kɪ uwə rɔ-é nga sar tɛɛ sɔy-é-ti ə à kaji.»

*Ta lə kində kəmkaa dɔ rɔ-ti*

*Mat 24:15-28; Luk 21:20-24*

<sup>14</sup> «Dow kɪ isi ndó mbete\* rəmə kadi gə mɛɛ ta kin maji. Loki a kooi nékɔbi, kɪ né kɪ tò nɛ lo-ti kɪ tuwə kadi tò-ti al rəmə, kadi dow-je kɪ d'isi dɔnangi Jude-ti, d'ay d'ɔw dan mbal-je-ti. <sup>15</sup> †Dow kɪ isi dɔ kəy-ti kàrè, kadi ur nangi kɔɔ kɔw kəy kun né madi al ngá, <sup>16</sup> rəm ɓá dow

---

† 13:9 13:9 Mat 10:17-20; Luk 12:11,12 † 13:13 13:13 Mat 10:22 \* 13:14 13:14 Dan 9:27 † 13:15 13:15 Luk 17:31

kí a ndoɔ kàrè, kadi təl ree bee un kubi kul liə al to.  
<sup>17</sup> ð mœœ ndo-é-je-ti kin tujɪ kí à kusɪ do dené-je-ti kí njésəm kɪ dœ kí d'isi d'adi mba ngan-je à tò ban ɛn ə!»

<sup>18</sup> «Beɓa 'pai ta kɪ Lubə kdo kadi né kin ra né n̄ay kul-ti al. <sup>19</sup> †Kdo ndo-je kinlé, à to ndo kɔ́ kí dum nati kí loki Lubə ində-né donangi kin ya dow oo nja káre al ɓœy rəm, ɓá dow à koo ḡa-é gogi al ya sar rəm to. <sup>20</sup> Kinə 'Babe gangi ta ndo-je kinlé adi gɔ́ji al rəmə, dow kí à kaji ya goto. Ngà kœ ɓá œ adi ndo-je kinlé gɔ́ji, kdo dow-je kí œ mbəti-dé adi 'to dow-je liə.»

<sup>21</sup> «Kinə dow idə-si panè: “Kristi† a nè” əse “a yó”, kàrè 'taai ta liə al. <sup>22</sup> Kdotalə, njéɓa rɔ-dé Kristi-je, kɪ njéɓa rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-ti d'a kɪ kdo ra nékɔ́ji-je, kɪ né mbəli-je kdo kədi-né dow-je. D'a ra bè sangi-né koo se d'a kur dow-je kí Lubə mbəti-dé lé wale kare wa. <sup>23</sup> Ooi go rɔ-si maji. M̄a m'idə-si rəsi ngá ɛn!»

Təl ree lə Ngon lə dow

*Mat 24:29-31; Luk 21:25-28*

<sup>24</sup> †Go ndo kɔ́-je-ti kí dum nati kinlé,  
 londul à kuti kəm kàdì,  
 n̄ay à nda al,

<sup>25</sup> †kərwə̀i-je kí dɔ̀r̄a-ti d'a tusi nangi,  
 ɓá tógi-je kí dɔ̀r̄a-ti à yəy yəki-yəki.

<sup>26</sup> †Rəmə dow-je d'a koo Ngon lə dow à kɪ dɔ̀r̄a-ti kisi ree dan kilndi-ti kɪ tógi kí n̄a rəm, ɓá kɪ riɓa rəm to.

<sup>27</sup> †Ē à kulə malayka-je kadi 'kəw dow-je kí œ mbəti-dé kɪ do kum donangi kí sɔ́ kin lay kɪ nati. D'a kɪ ngangɪ donangi-ti kow njal ngangɪ dɔ̀r̄a-ti.

---

† 13:19 13:19 Ntd 7:14 † 13:21 13:21 Kristi lé kər mœœ-é to dow  
 kí Lubə mbəti-é. † 13:24 13:24 Ntd 6:12 † 13:25 13:25 Ntd 6:13  
 † 13:26 13:26 Ntd 1:7

*Néndó kí rɔ kote-ti*

*Mat 24:32-35; Luk 21:29-33*

<sup>28</sup> Uni néndó mɛɛ gosta-ti kí dɔ kote-ti kin ooi. Kote lé, loki balkəm-é-je təl tò mbəl b́á mbi-é tubə dɔ-ti lé, sɛi 'gəi kí nɔy b́à nɔy ngɔsi. <sup>29</sup> Bè ya tɔ, loki ooi kí né-je kinlé isi ra né rəmə, kadi 'gəi kí Ngon lə dow ɔ tarəbi-ti pèrèrè ngá.

<sup>30</sup> Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow-je kí d'isi kəm nè kin, d'a koy lay al ya né-je kinlé à ra né. <sup>31</sup> Dɔɔɔ-je k̀i dɔnangi kin d'a goto, ngà ta-je lə-m lé à goto al ya sartagangi.

*Dow gə ndɔ ree lə Jeju Kristi al*

*Mat 24:36-44*

<sup>32</sup> †Ta lə ndɔ əse kadi ree lə Ngon lə Lubə lé, dow kí gə goto, malayka-je kí dɔɔɔ-ti ya kàrè 'gə al rəm, b́á Ngon lə Lubə lé ya kàrè gə al, ngà Bɔbi-é ya k̀i kár-é b́á gə. <sup>33</sup> Bəbá ooi go rɔ-si maji, isi kəm dɔ rɔ-si-ti, kɔɔ sɛi 'gəi ndɔ kí né-é à ra-né né al. <sup>34</sup> †À tò titi-nɔ k̀i njəkəy kí isi ɔw mba rəmə iŋə kəy liə, ində ngannjékullə-je liə dɔ-ti, gáangi kullə dɔ-dé-ti k̀i go-é go-é kadi 'ra, b́á ndəji njəngəm takəy kadi isi kəm. <sup>35</sup> Ən é isi kəm dɔ rɔ-si-ti tɔ, kɔɔ sɛi 'gəi ndɔ kí njəkəy à təl-né al. À təl ta losɔɔ pee əse danlo-ti, əse k̀i ndi nɔ kunjə əse k̀i ndɔge. <sup>36</sup> Bəbá isi kəm dɔ rɔ-si-ti nè à k̀i ree kubə-si nangi busi dɔ bi-ti. <sup>37</sup> Ta kí m'idə-si kinlé, m'idə dow-je lay tɔ, kadi isi kəm dɔ rɔ-si-ti.

## 14

*'Boy-je lə jipi-je d'im Jeju*

*Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jɔ 11:45-53*

---

† 13:32 13:32 Mat 24:36 † 13:34 13:34 Luk 12:36-38

<sup>1</sup> Ndo ra nay Paki\*, kì ndo ra nay kí 'ra kì mbè kí òm goto-ti nà y ndo joo. Njékun do njégugnè-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je 'sangì kəm rəbi kdo kədi Jeju kuwə-é tɔl-é. <sup>2</sup> Kdɔtalə də 'panè: «J'a rai ndo ra nay-ti al, kdo j'a kungi dow-je do-ji-ti.»

*Ta lə dené kí ur ubi do Jeju-ti*

*Mat 26:6-13; Jq 12:1-8; Luk 7:36-50*

<sup>3</sup> †Jeju isi mɛɛ bə-ti kí Betani, mɛɛ kəy-ti lə Simɔ kí ndoki to njəbanji. Loki d'isi ta nékuso-ti rəmə, dené káre bə andi go-dé-ti kì ku kí 'ra kì ər kí 'ba-é «albatrə» ji-é-ti. Ku lé, ubi kí ətì maji rusi mɛɛ-é ə to ubi wale kí 'ba-é «nár» kí yóróró adi là-é n̄a. Dené lé ində ta ku lé tətì, ə ungi ubi lé do Jeju-ti. <sup>4</sup> Rəmə nəl dow-je kí ná-je al, adi 'pa ta dan-dé-ti 'panè: «E tuji ubi kin kɔgi bə kdo ri wa?» <sup>5</sup> To ubi kí lé j'a taa-né là kí à dəə là kullə kí ndo bumutə kdo ləbi njéndoo-je al ban wa? Rəmə wɔngi ra-dé do dené-ti lé. <sup>6</sup> Ngà Jeju panè: Inəi dené kin jeke. Adi-é kɔ bə kdo ri wa? E ra né kí maji kdo ta lə-m. <sup>7</sup> Kdo njéndoo-je d'a kisi sə-si nè kì ndo-é ndo-é, adi ndo kí 'ndigi lé, a rai sə-dé maji bəy, ngà mə lé m'a kisi sə-si kì ndo-je lay al. <sup>8</sup> Dené kinlé ra né kí tógi-é asi ra; ɛ ndəm-m ubi kete kdo dubi-m-né. <sup>9</sup> Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; lo lay kí dɔnangi-ti nè kí d'a kilə mbɛ Poyta kí Maji titi lé, d'a kɔr poy né kí dené ra kinlé kadi mɛɛ dow-je ole-né do-é-ti.

*Judasì sangì kəm rəbi kun do Jeju*

*Mat 26:14-16; Luk 22:3-6*

<sup>10</sup> Judasi Iskariyoti kí to kí káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju kí dɔgi gidì-é joo ɔw ɔji ta kì njékun do njégugnè-je

\* 14:1 14:1 Nay Paki lé, to nay kí 'ra kadi mɛɛ-dé ole-né do tɛɛ bə bə-ti lə ngan Israyel-je. † 14:3 14:3 Luk 7:37,38

lə Lubə kadi n'ilə Jeju ji-dé-ti. <sup>11</sup> Loki d'oo ta liə bè lé, rɔ-dé nəl-dé n̄a adi d'un mindi-dé kadi d'adi-é là. Dɔgangi-é-ti kinlé, Judasi sangi kəm rəbi kí maji kadi n'ilə-é-né ji-dé-ti.

*Jeju k̄i njéndó né-je liə 'ra go n̄ay Paki*

*Mat 26:17-19; Luk 22:7-20; Jq 13:21-30*

<sup>12</sup> Ndɔ kí dɔs̄ay lə ndɔ ra n̄ay kí 'ra k̄i mbè kí əm goto-ti, ndɔ kí d'ilə-né məsi bati-je nangi kdɔ nékuso kí lo Paki-ti lé, njéndó né-je lə Jeju 'dəji-é 'panè: «Lo kí rá b̄á i 'ndigi kadi j'ra nékuso Paki-ti j'adi-i wa?» <sup>13</sup> Beba Jeju ulə njéndó né-je joo kete panè: «ɔwi m̄eɛ b̄ebo-ti, a kingəi dingəm kí uti gùm man rəmə 'ndoli go-é. <sup>14</sup> M̄eɛ kəy kí ɛ ɔw-ti lé, idəi njəkəy 'painè: Njéndó dow-je né panè, m̄eɛ kəy kí rá b̄á n'a kuso né Paki-ti k̄i njéndó né-je lə-n'è wa? <sup>15</sup> Ə ɛ à kɔji-si kəy káre kí m̄eɛ-é tati pəl-pəl kí tò dɔ madi-é-ti taá; né-je lay tò-ti rəm, toki ra go-é lay rəm; lo kin b̄á a rai nékuso-ti kdɔ-ji.» <sup>16</sup> Ngà loki njéndó né-je d'ɔti d'ɔw m̄eɛ b̄ebo-ti lé, d'ingə né-je lay titi kí Jeju idə-dé-né ə 'ra nékuso Paki.

*Jeju pa ta lə Judasi kí à kun dɔ-é*

*Mat 26:20-25; Luk 22:21-23*

<sup>17</sup> Ta kàd̄i kur-ti, Jeju ree k̄i njéndó né-je liə kí dɔgi gid̄i-é joo. <sup>18</sup> Loki d'isi ta nékuso-ti lé, Jeju panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí dow káre dan-si-ti kí isi uso sə-m né à kun dɔ-m.» <sup>19</sup> Go ta-ti kinlé, m̄eɛk̄ɔ ra njéndó né-je adi 'dəji-é ta ɔsi go-n̄a go-n̄a 'panè «To m̄a wa?» <sup>20</sup> Jeju təl ilə-dé-ti panè: «To dow káre dan-si-ti səi kí dɔgi gid̄i-é joo kin, kí ulə ji-é sə-m nati m̄eɛ bay-ti kin ya. <sup>21</sup> Tɔgrɔ, Ngon lə dow à koy titi kí mbete kí aa njay pa-né ta kí sɔbi dɔ-é lé ya, ngà tuji b̄á à kusi dɔ dow-ti kí njəkun dɔ-é. Dowbé kinlé d'oji-é al kàrè tò soti.»

*Kində* gin nékuso nam lə Jeju

*Mat 26:26-30; 1Kɔ 11:23-29*

<sup>22</sup> Loki d'isi d'uso né lé, Jeju un mbə rəmə ra oiyo Lubə b́a uwə gangi adi njéndó né-je liə ə panè: «'Taai, né kin to daji rɔ-m.» <sup>23</sup> Go-ti, un kobi ḱi man nduu tò-ti, ra oiyo Lubə, adi-dé ə dɛ lay ya d'ay. <sup>24</sup> Jeju idə-dé panè: «Kin to məsi-m, məsi kulənoji nati k̀i Lubə ḱi ungi nangi kɔ kosi dow-je. <sup>25</sup> Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; m'a kay man nduu gogi al sar ndɔ ḱi m'a kay k̀i sigi kɔbɛ-ti lə Lubə.» <sup>26</sup> Go-ti, d'usi pa-je† b́əy b́a d'ɔw dɔ mbal ka kagi Olibiye-je-ti.

*Jeju idə* Piyər panè n'a naji ḱi n'gə-n'è al

*Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jq 13:36-38*

<sup>27</sup> Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Səi lay ya a tusi-mi kinəi-mi, kɔ 'ndangi mɛɛ mbete-ti ḱi aa njay 'panè: “M'a təl njəkul bati-je, rəmə bati-je d'a sane-nə.”»

<sup>28</sup> †Ngà Jeju təl ilə dɔ-ti panè: «Kɛ b́a loki m'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lé, m'a kɔw ngəbi-si Galile.» <sup>29</sup> Piyər idə-é panè: «Lé dow-je lay 'tusi d'inə-i kɔgi kàrè mə bè lé m'a kinə-i kɔgi nda al.» <sup>30</sup> Jeju ilə-é-ti panè: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; bone ə ḱi ndɔɔ nè-ti kin ya, kunjə à nɔ nja joo al b́əy ya 'a naji panè 'gə-m al ya nja mutə.» <sup>31</sup> Piyər təl ilə-é-ti k̀i tógi-é ya b́əy panè: «Kadi m'naji ta m'panè m'gə-i al lé, ḱi nja kàrè ya kàrè à tɛɛ ta-m-ti al. Lé asi kəm koy kàrè m'a koy sə-i.» Rəmə ndəgi njéndó né-je lay 'pa bè ya tɔ.

*Jeju pa ta k̀i* Lubə lo ndɔr-ti ḱi 'b́a-é Getsemane

*Mat 26:36-46; Luk 22:39-46*

<sup>32</sup> Loki d'ɔw 'tɛɛ lo-ti ḱi 'b́a-é Getsemane rəmə, Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Isi nangi nè adi m'ɔw m'pa

† 14:26 14:26 Pa-je ḱi d'usi lé à to Pa 113–118 kin. † 14:28 14:28 Mat 28:16

ta k̀i Lubə.» <sup>33</sup> Ə ɛ adi Piyər, k̀i Jaki, k̀i Ja d'ow siə rəmə, dɔ gangi-é-ti kinlé b́a bəl k̀i mɛɛ gangi man ulə gin ra Jeju. <sup>34</sup> Beba idə-dé panè: «Mɛɛkɔ ra-m asi koy; isi nangi nè ə ɔgi kəm-si bi.» <sup>35</sup> Ngà rəmə loki ɔti kete sɛ lé, usi nangi pa ta k̀i Lubə panè kinə kəm rəbi ḱi rangi tò nɔɔ rəmə, kadi n'ra n'adi kàd̀i ḱi né kin ɔw k̀i ra-né né kinlé tɛɛ dɔ-n'è-ti al. <sup>36</sup> E panè: «Aba! Bəbi-m, i lé 'ow k̀i tɔgi dɔ né-je-ti lay, 'itə kɔ ḱi nɔ kin k̀i rangi dɔ-m-ti. Lé bè ya kàrè, 'ra ḱi go ndigi-ti lə-m mɔ al; ngà kadi 'ra ḱi go ndigi-ti lə-i i ya.» <sup>37</sup> Jeju təl ree rɔ njéndó né-je-ti ḱi mutə lé rəmə ingə-dé dɔ bi-ti. Beba ɛ pa k̀i Piyər panè: «Simɔ, 'to bi wa? Kadi 'ɔgi kəm-i bi kàd̀i káre bè ya kàrè 'asi al wa?»

<sup>38</sup> «ɔgi kəm-si bi ə 'pai ta k̀i Lubə kɔ kadi néna tɛɛ dɔ-si-ti rəmə usi al. Ndil ndigi, ngà daji rɔ dow b́a tɔgi-é asi al.» <sup>39</sup> Jeju təl inə-dé bəy ə ɔw pa ko ta-je ḱi káre kin ya k̀i Lubə bəy. <sup>40</sup> Go-ti, təl ree, rəmə ingə-dé dɔ bi-ti, kəm-dé ɔy diriri. Dɛ 'gə ta ḱi d'a kidə-é al. <sup>41</sup> Təl ree ḱi nja mutə idə-dé panè: «'Toi bi lə-si ngá, uwəi rɔ-si. Gin né-je gangi ngá! Kàd̀i asi; d'a kilə Ngon lə dow ji njéramajal-je-ti. <sup>42</sup> Ji taá adi j'owi! Ooi, dow ḱi njèkilə-m ji-dé-ti lé isi ree ngá!»

*Ta lə kuwə Jeju*

*Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Ja 18:3-12*

<sup>43</sup> Jeju pa ta lé ilə nangi al ya bəy rəmə Judasi ḱi to ḱi káre dan njéndó né-je-ti ḱi dɔgi gidi-é joo lé, ree k̀i kosi dow-je ḱi d'uti kiyərɔ-je k̀i kagi-je ji-dé-ti. Dow-je kinlé, njékun dɔ njégugnə-je lə Lubə, k̀i njéndó dow-je ndukun-je, k̀i 'ngatɔgi-je lə jipi-je b́a d'ulə-dé. <sup>44</sup> Njékun dɔ Jeju lé, tɔji-dé né ḱi n'a ra kadi 'gə-né Jeju. E panè: «Dow ḱi m'a ra-é lapiya, kuwə-é kàd̀i-m-ti kin ya to ɛ, ən

é uwəi-é əjə 'ngəmi-é maji ə ɔwi siə.» <sup>45</sup> Loki Judasi ree tɛɛ ro Jeju-ti rəmə ɓa-é panè: «Njéndó dow-je né», rəmə uwə-é kàdì-é-ti. <sup>46</sup> Beɓa dow-je kí 'ree siə lé d'uwə Jeju. <sup>47</sup> Kí káre dan dɛ-ti kí d'a siə, ɔr kiyəɔ tugə-né mbi ngonnjèkullə lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə ndəti ya gangi.

<sup>48</sup> Jeju idə-dé panè: «Səi ooi-mi ki bəkaya dow ɓá 'reei kà kiyəɔ-je kà salangi-je kɔɔ kuwəi-mi-né wa? <sup>49</sup> †Ma kí ndɔ-je lay m'isi nati sə-si takəy-ti lə Lubə, m'ndó né dow-je ya é uwəi-mi al, ngà né kinlé tò bè kɔɔ kadì ta-je kí mɛɛ mbete-ti kí aa njay kinlé né-é ra né.»

<sup>50</sup> Beɓa njéndó né-je lay ya 'tusi-é d'ingə-é d'ay-na. <sup>51</sup> Basa káre bè ɓir ro-é kà kubi, ndole go Jeju, beɓa 'sangi kadì d'uwə-é. <sup>52</sup> Loki 'sangi kadì d'uwə-é lé, ɛ inə kubi liə ji-dé-ti, ay kà ro-é kare.

*Ka Jeju nɔ 'boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je  
Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Ja 18:13-14,19-24*

<sup>53</sup> D'ow kà Jeju ɓe lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə. Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kà 'ngatɔgi-je lə jipi-je, kà njéndó dow-je ndukun-je lay ya 'kəw-na nɔɔ. <sup>54</sup> Piyər njiyə go-é-ti jan-jan adi rəbi-é rà ɗəki siə, ɔw sar tɛɛ mɛɛ ndògi-ti panata lə burə dɔ njégugné-je lé ə isi nati kà ngannjèkullə-je isi ndibi pər.

<sup>55</sup> Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kà 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je d'ingə-na, 'sangi kəm rəbi kadì d'ingə ta madi kí sɔbi dɔ Jeju kɔɔ kadì 'gangi-né ta koy dɔ-é-ti, ya ngà d'ingə al. <sup>56</sup> Dow-je na ya 'təti ta kí ndangi dɔ-é-ti, ngà ta-je lə-dé ɔw go-na-ti al. <sup>57</sup> Dɛ kí nà-je d'ubə nangi d'i taá 'təti ta ta-é-ti 'panè: <sup>58</sup> †J'oo ta-é-ti panè: «M'a tɔɔ kəy lə Lubə kí dow-je d'ində kà

† 14:49 14:49 Luk 19:47; 21:37 † 14:58 14:58 Ja 2:19

ji-dé kin, ə ndo mutə ya m'a kində kí rangi kí ji dow b́á à ra al.» <sup>59</sup> Do ta-ti kin ya kàrè ndi-dé ow go-na-ti al ya b̄əy. <sup>60</sup> Burə do njégugné-je lé ɿ taá dan kosi dow-je-ti d̄əji Jeju panè: «I 'a kilə ta-je-ti kí dow-je kin 'tilə do-i-ti kinlé al wa?» <sup>61</sup> Ta-é kí ngarara ya kàrè ɛ t̄ɛɛ ilə-é-né-ti al. Burə do njégugné-je təl d̄əji-é ya b̄əy panè: «I 'to Kristi‡ kí Ngon lə Lubə kí j'osi gaji-é lé wa?» <sup>62</sup> Jeju ilə-é-ti panè: «Oiyə, to mə ya. ə a kooi Ngon lə dow à kisi do jikol Lubə-ti kí njètógi rəm, b́á a kooi-é kí à k̄i d̄ora-ti kisi ree dan kilndi-ti rəm to.» <sup>63</sup> Beḃa burə do njégugné-je lé tuwə kubi kí rə-é ɛ-ti ya gángi bati-bati ə panè: «J'owi ndoo koo ta ta dow kí rangi-ti b̄əy ḃan wa? <sup>64</sup> Ta k̄əbi kí ɛ pa k̄i Lubə lé, s̄əi ooi k̄i mbi-si; ta ri é 'giri do-ti wa?» Dow-je lay ya 'gangi ta do-é-ti 'panè: «Koy-é ya b́á to tó-é.» <sup>65</sup> Beḃa d̄ɛ kí n̄a-je dan-dé-ti 'tubə yoro do-é-ti, 'd̄oo kəm-é k̄i takubi, 'ḃir ji-dé 'tində-é-né ə 'pa siə 'panè: «'Adi Lubə idə-i ə 'pa adi j'oo sé to n̄a b́á ində-i wa?» B́a ngannjékullə-je 'tində mbó-é to.

*Piyər naji panè n'gə Jeju al*

*Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; J̄a 18:15-18,25-27*

<sup>66</sup> D̄ogangi-é-ti kí Piyər n̄əy-né m̄ɛɛ ndògi-ti nangi b̄əy lé, dené káre dan ngannjékullə-je-ti lə burə do njégugné-je lé ree, <sup>67</sup> b́á ɛ oo Piyər isi ndibi pər rəmə oo-é górórə ə idə-é panè: «I ya kàrè 'to njènjijə k̄i Jeju, dow kí Najaret̄i kinlé to.» <sup>68</sup> Ngà Piyər təl naji panè: «Kuy! M'gə al, i lé ta ri b́á 'ndigi pa kàrè m'gə al.» Go-ti rəmə, Piyər t̄ɛɛ ow ndaa-ti. <sup>69</sup> Ngà dené lé oo Piyər lé b̄əy rəmə, təl idə dow-je panè: «Dow kanlé to kí dan-dé-ti ya.» <sup>70</sup> Rəmə Piyər naji ya b̄əy. S̄ɛ go-ti ya rəmə, d̄ɛ kí d'ə lo-é-ti 'pa k̄i Piyər 'panè: «T̄ogro-ti, i lé 'to

‡ 14:61 14:61 Kristi lé k̄or m̄ɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

kí dan-dé-ti ya, kɔɔ i 'to dow kí dɔnangi Galile-ti; ['pa ta tanɔ sɔ-dé rəm.»]§ <sup>71</sup> Beɓa Piyər ubi rɔ-é panè kadi Lubə ində-m ɔji-m: «M'gə dow kí 'pai ta liə kinlé al.» <sup>72</sup> Tajinati nè ya kunjə nɔ nɔ kí nja joo, rəmə mɛɛ Piyər ole dɔ ta-ti kí kete Jeju pa siə panè: «Kunjə à nɔ nja joo al ɓəy ya 'a naji ta panè 'gə-m al 'gə-m al ya nja mutə.» Beɓa ɛ gir tɛɛ dɔ ta-ti kin rəmə nɔ ɓuktu-ɓuktu.

## 15

*Jeju a nɔ Gubərnər Pilati-ti*

*Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jq 18:28-38*

<sup>1</sup> Kì ndɔge rati ya, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə 'kəw-nə, d'ɔji-nə ta kì 'ngatɔgi-je lə jipi-je, kì njéndó dow-je ndukun-je, adi to kuwəɔɔ-nə lə 'boy-je kí njénganta-je lə jipi-je lay. Beɓa dɛ d'un ndu-dé d'adi 'tɔ Jeju njim-njim d'ɔw siə d'ilə-é ji Pilati-ti.

<sup>2</sup> Beɓa Pilati dɔji-é panè: «Se i ya ɓá 'to ngar lə jipi-je lé wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya tɛɛ ta-i-ti tin.» <sup>3</sup> Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə 'tilə ta-je nɔ dɔ Jeju-ti. <sup>4</sup> Pilati təl dɔji-é panè: «'A kilə-dé ta-ti kinlé al wa? 'Oo kɔr ta-je kí 'tilə dɔ-i-ti kinlé ya al wa?» <sup>5</sup> Ngà Jeju tɛɛ ta-é kí ngarara ya kàrè ilə-ti al sar adi ɔr ndil Pilati.

*'Gangi ta koy dɔ Jeju-ti*

*Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jq 18:39-19:16*

<sup>6</sup> Kaglo ra nay Paki-je lay ya, Pilati à kilə dangay káre taá ə à to ɛ kí kosi dow-je ya d'ɔsi kagi dɔ-é-ti ɓá à kilə-é taá. <sup>7</sup> Ə dingəm káre kí ri-é lə Barabasi kí to kí káre dan ɔkaya-je-ti kí ndɔki 'tɔl dow ndɔ ra wɔngi-ti ɔ dangay-ti nɔɔ. <sup>8</sup> Kosi dow-je d'ɔw panata lə Pilati 'dɔji-é kadi

§ 14:70 14:70 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [ ... ] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kì ji-dé kì ta grɛkì.

ra né kí Ʒ ra adi-dé k̀̀ do ɓal-ɓal kinlé. <sup>9</sup> Pilati ilə-dé-ti panè: «'Ndigi kadi m'ilə ngar lə jipi-je taá m'adi-si wa?» <sup>10</sup> Kdo Ʒ gə kí njékun do njégugné-je lə Lubə d'ilə Jeju ji-n'è-ti kdo kim kí d'im-é. <sup>11</sup> Njékun do njégugné-je lé, 'sulə kosi dow-je kadi 'dəji Pilati kadi Barabasi ɓá ilə-é taá. <sup>12</sup> Pilati təl dəji-dé ɓəy panè: «Ngà 'ndigi kadi m'ra ri k̀̀ Ʒ kí səi 'ɓai-é ngar lə jipi-je lé wa?» <sup>13</sup> DƷ 'pa ta k̀̀ ndi-dé kí boy-boy 'panè: «'Bə-é kagdəsi-ti.» <sup>14</sup> Pilati idə-dé panè: «Ə to majal ri ya ɓá Jeju lé ra wa?» Rəmə 'təl 'pa ta k̀̀ ndi-dé kí boy itə kí kete lé ya ɓəy 'panè: «'Bə-é kagdəsi-ti.»

<sup>15</sup> Pilati ndigi kadi rɔ kosi dow-je nəl-dé, beɓa ilə Barabasi taá, rəmə adi 'tində Jeju k̀̀ ndəy marɔw ɓá iŋə-é ji-dé-ti kadi d'ɔw 'ɓə-é kagdəsi-ti.

*Asgar-je 'sɔki Jeju*  
*Mat 27:27-31; Jq 19:2-3*

<sup>16</sup> Asgar-je d'ɔw k̀̀ Jeju panata lə Gubərnər, rəmə 'ɓa kosi asgar-je lay. <sup>17</sup> D'ulə kubi kí kər yəl-yəl kí là-é n̄ rɔ-é-ti, 'ra kun d'oji jɔgi ngar-ti d'ulə do-é-ti. <sup>18</sup> Rəmə 'təl 'ra-é lapiya 'panè: «Lapiya ɓoo ngar lə jipi-je.» <sup>19</sup> 'Tində do-é k̀̀ tuwətɔgi, 'tubə yoro kəm-é-ti rəm, 'tɔsi məkəji-dé nangi ɓá 'səbi takəm-dé nangi n̄-é-ti. <sup>20</sup> Loki 'sɔki-é asi-dé rəmə, d'ɔr kubi kí kər lé rɔ-é-ti ə d'ulə kubi-je liə rɔ-é-ti gogi, ɓəy ɓá 'tɛɛ siə ndaa-ti gidi ɓe-ti kdo ɓə-é kagdəsi-ti.

*'Bə Jeju kagdəsi-ti*  
*Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jq 19:17-27*

<sup>21</sup> †Asgar-je d'ində tɔgi do dingəm-ti káre kí ri-é lə Simɔ d'adi-é uti kagdəsi lə Jeju. Dingəm kinlé, i ndɔrɔ ə to dow kí ɓebo Sirən-ti. Ʒ to ɓɔbi Alegjandrə k̀̀ Rupusi.

† 15:21 15:21 RŌm 16:13

<sup>22</sup> D'ow k̀ì Jeju lo-ti k̀ì 'ba-é Golgota, k̀ì k̀or m̃ẽ-é to «lo k̀ì titi-na k̀ì ka do dow.» <sup>23</sup> D'adi-é man nduu k̀ì 'pote nati k̀ì né k̀ì 'ba-é mir kadi-é ay bá ̃ mbati. <sup>24</sup> Go-ti, 'b̃ẽ Jeju kagdəsi-ti ə d'osi mbare do kubi-je-ti liə kdo koo se ná bá à kingə wa? <sup>25</sup> 'B̃ẽ Jeju kagdəsi-ti k̀ì kàd̀ì k̀ì jinày káre k̀ì ndoge. <sup>26</sup> 'Ndàngi gin né k̀ì 'gangi-né ta do Jeju-ti taá 'panè:

«Ngar lə Jipi-je.»

<sup>27</sup> 'B̃ẽ bəkaya-je joo nati k̀ì siə do kagdəsi-je-ti lə-dé; ̃ k̀ì káre do jikol-é-ti, k̀ì káre do jigol-é-ti to. <sup>28</sup> [Bè adi ta k̀ì m̃ẽ mbete-ti k̀ì aa njay lé né-é ra né. 'Ndàngi 'panè: «'Tidə-é nati k̀ì njera majal-je.»]\*

<sup>29</sup> †Dow-je k̀ì njédəə rəbəə-je 'tugə do-dé 'soki-é-né 'panè: «Aa! I k̀ì 'panè 'a tɔɔ kəy lə Lubə ə ndo mutə ya 'a kində gog̃i lé, <sup>30</sup> i ya 'aji rɔ-i ə 'i do kagdəsi-ti 'risi nangi adi j'oo nə.» <sup>31</sup> Njékun do njégugnə-je lə Lubə, k̀ì njéndó dow-je ndukun-je kàrè 'pa ta dan-dé-ti 'soki-é-né 'panè: «Dow-je k̀ì rangi bá ̃ aji-dé, ngà ̃ asi kaji rɔ-é al wa! <sup>32</sup> Ẽ é nè n'to Kristi†, ngar lə Israyel-je lé, k̀ì ya kadi-é i kagdəsi-ti kin risi nangi adi j'oo ya rəmə j'a kadi-é m̃ẽ-ji ngá!» D̃ẽ k̀ì 'b̃ẽ-dé siə nati kagdəsi-ti lé 'taji-é tɔ.

*Koy lə Jeju*

*Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jə 19:38-42*

<sup>33</sup> Loki kàd̀ì a jam do b̃e-ti ya b̃ẽ rəmə, lo ndul dɔnangi-ti nè lay sar ya kàd̀ì k̀ì mutə k̀ì losolo asi-né.

<sup>34</sup> Dɔkàd̀ì-é-ti kinlé, Jeju nɔ k̀ì ndi-é k̀ì boy panè: «Eloy,

\* <sup>15:28</sup> <sup>15:28</sup> Ta-je k̀ì tò mbunə né-ti kinlé [ ... ] goto m̃ẽ mbete-je-ti k̀ì dɔsəy k̀ì dan-ti-je k̀ì 'ndàngi k̀ì ji-dé k̀ì ta greki. † <sup>15:29</sup> <sup>15:29</sup> Mar 14:58; Jə 2:19 † <sup>15:32</sup> <sup>15:32</sup> Kristi lé k̀or m̃ẽ-é to dow k̀ì Lubə mbəti-é.

Eloy, lamasabatani?» Kɔr mɛɛ-é to «Lubə lə-m, Lubə lə-m, kɔo ri b́á inə-m kɔgi bè wa?» <sup>35</sup> Dow-je kí ná-je dan dɛ-ti kí d'á lo-é-ti lé d'oo ndi-é ə 'panè: «Ooi! Ẽ ba Eli!» <sup>36</sup> Beba dow káre dan-dé-ti ay ngɔdì ulə ndɔkrɔ dan man nduu-ti kí masi, ulə ta tuwətógi-ti adi Jeju kadì njibi ə panè: «'Ngəbi mɔki! Adì j'ooi se Eli liə lé à ree kɔr-é kur-é nangì wa?» <sup>37</sup> Jeju nɔ kì ndi-é kí boy rəmə uwə ta-é nati. <sup>38</sup> Kubi gangì mɛɛ kəy lə Lubə, j̄ taá ya til ree njal nangì. <sup>39</sup> Njèkun dɔ asgar-je kí bu kí á lo-é-ti b́á oo koy kí Jeju oy lé bè rəmə panè: «Dingəm kinlé to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-ti.»

<sup>40</sup> †Dené-je madi d'á ngərəngì d'á d'oo né-je lé tɔ. Mari kí Magdala, kì Mari kí kɔ Jojesi-je kì Jaki kí to ngon kí basa rəm, b́á Salome d'á dan dené-é-je-ti lé tɔ. <sup>41</sup> Dené-je kinlé d'un go-é 'ra kullə d'adi-é loki isi-né Galile-ti. Dené-je kí rangì n̄a ya kí 'ree siə nati Jorijaləm d'á dan-dé-ti nɔɔ tɔ.

*D'ilə nin Jeju bole mbal-ti*

*Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jq 19:38-42*

<sup>42</sup> Ta kàdì kur-ti kete n̄ɔ ndɔ taakoo-ti lə jipi-je kí to ndɔ ra go né-je kɔo ndɔ taakoo lé, <sup>43</sup> Jojepi kí to dow kí mɛɛ bebo-ti kí Arimate ree; ɛ to kí káre dan kí boy-je-ti kí njégangta-je lə jipi-je kí ri-é ba n̄a. Ẽ kàrè to dow kí isi ngəbi kɔbe lə Lubə tɔ. Beba ɛ uwə mɛɛ-é ngà ya ɔw rɔ Gubərnər Pilati-ti dɔji-é nin Jeju. <sup>44</sup> Ta igi Pilati səl kɔo koy kí Jeju oy ngá. Beba ɛ ba njèkun dɔ asgar-je dɔji-é panè se Jeju lé oy mbɔr nu wa? <sup>45</sup> Lokì oo ta lə njèkun dɔ asgar-je lé, ɛ adi tarəbi Jojepi kadì ɔw un nin Jeju lé. <sup>46</sup> Beba Jojepi ndogì takubi, ɔr nin Jeju kagdəsi-ti, b̄ir-é-né ə ilə-é be nin-ti, bole mbal-ti kí 'tol sigi. ə

† 15:40 15:40 Luk 8:2,3

nduburu ər kí boy ya uti-né ta-é. <sup>47</sup> Mari kí Magdala k̀ì Mari kí k̀ɔ Jojesi d'oo lo kí d'ilə nin Jeju-ti.

## 16

Tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə Jeju

*Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jɔ 20:1-10*

<sup>1</sup> Loki ndɔ taakoo lə jipi-je dəə lé, Mari kí Magdala, k̀ì Salome rəm, b́á Mari kí k̀ɔ Jaki 'ndogɪ ubi-je kí ətɪ maji-maji kadi d'ow 'ndəm nin Jeju. <sup>2</sup> Beba ndɔ Dimasi kí ndɔge rati, kí kàd̀ì ubə al bəy ya dɛ d'ow dɔbadi-ti. <sup>3</sup> 'Dəji-nə 'panè: «Ná b́á à nduburu ndəngrə ər kin kí rangi ta badi-ti kadi-ji ɛn wa?» <sup>4</sup> Ngà loki d'un kəm-dé taá rəmə d'oo kí ndəngrə ər lé toki nduburu kilə rangi ngá.

<sup>5</sup> Loki d'andi bə nin-ti lé rəmə, d'oo basa káre kí ulə kubɪ kí ngal kí nda isi kí dɔ jikɔl. Loki d'oo-é lé, 'bəl n̄. <sup>6</sup> Beba basa lé idə-dé panè: «'Bəli al, sɔi lé, Jeju kí Najareti-ti kí 'bə-é kagdəsi-ti lé b́á sɔi 'sangi-é; ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, adi goto nè; ooi, lo kí d'ilə-é-ti ɛn. <sup>7</sup> †ɔwi idəi njéndó né-je liə, ə idəi Piyər tɔ kí ɛ à ngəbi-si Galile-ti. Lo kin b́á a kooi-é-ti, titi kí ɛ idə-si-né kete lé.»

<sup>8</sup> Beba dɛ 'bəl rəm, 'dadi rəm adi 'tɛɛ bə nin-ti lé kí ngɔdi d'ay-nə. Lo kadi 'pa ta-é d'adi dow goto kdɔtalə bəl ində mɛɛ-dé gangi.

*Jeju ɔji rɔ-é Mari kí Magdala*

*Mat 28:9-10; Jɔ 20:11-18*

<sup>9</sup> [Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ k̀ì ndɔ Dimasi k̀ì ndɔge rati. ɛ toji rɔ-é Mari kí Magdala kí ndɔki ɛ tubə ndil-je kí maji al siri dɔ-é-ti lé ya kete. <sup>10</sup> Mari ɔw ɔr poy-é adi njéndó né-je kí d'isi dan mɛɛk̀ɔ-ti d'isi 'nɔ. <sup>11</sup> Ngà loki

† 16:7 16:7 Mat 26:32; Mar 14:28

idə-dé panè Jezu isi kəm, adi n'oo-é kì kəm-n'è ya kàrè, de d'oo ta liə kì ta kí tɔgrɔ-ti al.

*Jeju tɔji rɔ-é njéndó né-je liə joo*

*Luk 24:13-35*

<sup>12</sup> Go-ti, Jezu tɔji rɔ-é kì rɔ kí mbəl rɔ njéndó né-je-ti liə kí joo kí d'isi d'ow kì ngonbe-ti kí wale. <sup>13</sup> De 'təl 'ree d'or poy-é d'adi ndəgi-é-je, bè ya kàrè d'adi-dé mɛɛ-dé al.

*Jeju tɔji rɔ-é njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é káre*

*Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jq 20:19-23; Knj 1:6-8*

<sup>14</sup> Go-ti, Jezu tɔji rɔ-é njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é káre kí d'isi ta nékuso-ti; ɛ kɔl sə-dé kɔɔ mɛɛngə kì mɛɛndə lə-dé kí ɔgi-dé kadi d'adi mɛɛ-dé de kí d'oo-é kí tɔsi ndəl ində lo tɛɛ. <sup>15</sup> †E idə-dé panè: «ɔwi kì lo lay dɔnangi-ti nè, iləi mbɛ Poyta kí Maji lə-m adi dow-je lay. <sup>16</sup> Dow kí adi-m mɛɛ-é é 'rai-é batɛm lé à kaji; ngà dow kí adi mɛɛ-é al lé, ta kí gangi à kusi dɔ-é-ti. <sup>17</sup> Nékoji-je kí à tɔji kadi 'gə-né de kí d'adi-m mɛɛ-dé ban: D'a tubə ndil-je kí maji al kì ri-m, d'a pa ta kì ndɔ ta-je kí sigi, <sup>18</sup> d'a kuwə li-je kì ji-dé rəm, lé d'ay man kí né kí à tɔl dow tɔ-ti ya kàrè à ra sə-dé né al; d'a kində ji-dé dɔ njémɔy-je-ti ə njémɔy-je d'a kingə lapiya.»

*Jeju təl ɔw dɔrɔ-ti*

*Luk 24:50-53; Knj 1:9-11*

<sup>19</sup> †Go ta-je-ti kí 'Baɛe Jezu pa sə-dé lé, Lubə un-é ɔw siə dɔrɔ-ti adi isi dɔ jikɔl-é-ti. <sup>20</sup> Njéndó né-je d'ow d'ilə mbɛ Poyta kí Maji kì lo-je lay. 'Baɛe ra sə-dé kullə rəm,

† 16:15 16:15 Knj 1:8 † 16:19 16:19 Knj 1:9-11

Ḅá ra nékɔji-je n̄a ya dan-né go Poyta kí Maji kí de 'pa lé  
toji-né kadi to ta kí tɔgrɔ-ti.]\*

---

\* 16:20 16:20 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [ ... ] goto meɛ  
mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndàngi kè ji-dé kè ta  
grɛki.

Ta lə Lubə Kunmindī kī Sigi

Mango: Ta lə Lubə Kunmindī kī Sigi (New Testament)

copyright © 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Mango)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 14 Jun 2022 from source files dated 13 Jun 2022

a2451d3b-54b4-50ec-847f-e964bc48641a